

Rapportage

De invoering van de referentieniveaus Nederlandse taal
en rekenen op het havo/vwo

In opdracht van: **Het Steunpunt taal en rekenen vo i.s.m. de VO-raad en de VVVO**

Utrecht, januari 2011

DUO MARKET RESEARCH

drs. Vincent van Grinsven

dr. Eric Elphick

Postbus 681

3500 AR Utrecht

telefoon: 030 263 1080

e-mail: info@duomarketresearch.nl

URL: www.duomarketresearch.nl

INHOUDSOPGAVE

1	INLEIDING	4
2	DOELSTELLING VAN HET ONDERZOEK	5
3	ONDERZOEKSOPZET	6
3.1	Methode van onderzoek.....	6
3.2	Onderzoeksgroepen en steekproef.....	7
4	SAMENVATTING.....	8
5	ONDERZOEKSRESULTATEN.....	12
5.1	Bekendheid met de invoering van de referentieniveaus.....	13
5.2	De houding ten aanzien van de invoering van de referentieniveaus.....	17
5.3	Knelpunten bij de invoering van de referentieniveaus	21
5.3.1	Knelpunten	21
5.3.2	Realisme eindniveau taal	22
5.3.3	Realisme eindniveau rekenen.....	24
5.3.4	Leidinggevenden over vaardigheden docenten op het gebied van taal.....	27
5.3.5	Leidinggevenden over vaardigheden docenten op het gebied van rekenen	28
5.3.6	Docenten over hun vaardigheden op het gebied van taal.....	29
5.3.7	Docenten over hun vaardigheden op het gebied van rekenen	31
5.3.8	Beschikbaarheid ondersteunende lesmaterialen voor taal en rekenen.....	33
5.4	Voorkeuren voor bijscholing en ondersteuning	35
5.4.1	Bijscholing en ondersteuning op het gebied van taal volgens leidinggevenden.....	35
5.4.2	Bijscholing en ondersteuning op het gebied van taal volgens docenten	37
5.4.3	Bijscholing en ondersteuning op het gebied van rekenen volgens leidinggevenden .	42
5.4.4	Bijscholing en ondersteuning op het gebied van rekenen volgens docenten	43
5.5	Het huidige aanbod van taal- en rekenonderwijs	48
5.5.1	Taalonderwijs	48
5.5.2	Rekenonderwijs	50
5.6	Gevoerd beleid en toekomstig beleid betreffende invoering van referentieniveaus.....	53
5.6.1	Tot nu toe genomen maatregelen	53
5.6.2	Toekomstige maatregelen	58
5.6.3	Samenwerking.....	61
5.6.4	Overige voorbereidingen	64
5.7	Onderscheid docenten: α -, β - en γ -vakken.....	65

- Bijlagen:
- Toelichtingen en antwoorden open vragen docenten
 - Toelichtingen en antwoorden open vragen leidinggevenden

1 INLEIDING

In 2008 heeft de Commissie Meijerink referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen voor het onderwijs (po, vo en mbo) geformuleerd. De referentieniveaus zijn bij wet ingevoerd. Voor het havo en vwo betekent dit onder meer dat:

- voor het havo het zogeheten referentieniveau 3F voor de Nederlandse taal en voor rekenen gaat gelden (alle leerlingen moeten aan het eind van het havo referentieniveau 3F voor taal en rekenen bereikt hebben);
- voor het vwo het zogeheten referentieniveau 4F voor de Nederlandse taal en niveau 3F voor rekenen gaat gelden (alle leerlingen moeten aan het eind van het vwo referentieniveau 4F voor taal en 3F voor rekenen bereikt hebben);
- leerlingen een verplichte rekentoets als onderdeel van het examen krijgen;
- leerlingen het referentieniveau taal verwerkt krijgen in het examen Nederlands.

Het Steunpunt taal en rekenen vo, de VO-raad en de Vakinhoudelijke Verenigingen Voorgezet Onderwijs (VVVO) willen meer inzicht in o.a. hoe het vo (docenten havo docenten vwo en leidinggevend havo/vwo) zich voorbereidt op de invoering van de referentieniveaus taal en rekenen. Zij hebben DUO Market Research gevraagd onderzoek te doen waarmee het gewenste inzicht wordt verkregen.

Dit rapport bevat de resultaten van het onderzoek.

2 DOELSTELLING VAN HET ONDERZOEK

De onderzoeksdoelstellingen van het onderzoek luiden:

1. *Inzicht krijgen in de mate waarin docenten havo, docenten vwo en leidinggevendenden havo en vwo bekend zijn met de invoering van de referentieniveaus taal en rekenen.*
2. *Inzicht krijgen in de houding van docenten havo, docenten vwo en leidinggevendenden havo en vwo ten aanzien van de invoering van de referentieniveaus taal en rekenen (na uitleg van wat deze invoering inhoudt).*
3. *Inzicht krijgen in de knelpunten die docenten havo, docenten vwo en leidinggevendenden voorzien bij de invoering van de referentieniveaus:*
 - *de haalbaarheid van de referentieniveaus voor de leerlingen van havo en vwo*
 - *de taal- en rekenvaardigheden van de docenten*
 - *de didactische vaardigheden van de docenten wat betreft taal- en rekenonderwijs aan havo- en vwo-leerlingen*
 - *de beschikbaarheid van ondersteunend lesmateriaal*
 - *e.d.*
4. *Inzicht krijgen in de voorkeuren van docenten havo, docenten vwo en leidinggevendenden t.a.v. onder meer:*
 - *bijscholing van docenten wat betreft hun taal- en rekenvaardigheden en wat betreft hun didactische vaardigheden*
 - *de wijze waarop taal en rekenen aangeboden gaat worden: aparte vakken voor taal en rekenen of taal en/of rekenen geïntegreerd in vakken (en indien geïntegreerd; in welke vakken dan met name?)*
 - *de afstemming met het vmbo, met het havo, met het vwo, met het mbo*
 - *e.d.*
5. *Inzicht krijgen in het beleid dat op school reeds wordt gevoerd en dat in de nabije toekomst zal worden gevoerd wat betreft de invoering van de referentieniveaus taal en rekenen: welke acties/activiteiten onderneemt men/gaat men ondernemen? Zal er worden samengewerkt met vmbo's, met de havo- en/of vwo-afdeling, met het mbo? Enzovoort.*

3 ONDERZOEKSOPZET

3.1 Methode van onderzoek

Veldwerk

Het veldwerk van het onderzoek is uitgevoerd in november/december 2010.

Het onderzoek is online verricht, dat wil zeggen dat deelnemers de vragenlijst online hebben ingevuld.

Het Steunpunt taal en rekenen vo mmv de VO-raad en het platform voor algemene vakken in het voortgezet onderwijs (VVVO) hebben de docenten en leidinggevenden havo en vwo op verschillende manieren opgeroepen om de online vragenlijst in te vullen:

- via een banner op de sites van het Steunpunt taal en rekenen vo, de VO-raad en de VVVO waarmee de docenten en leidinggevenden via een URL direct in de online vragenlijst terecht kwamen;

en

- er is een e-mailing verstuurd naar docenten en leidinggevenden havo en vwo uit de DUO-onderwijsdatabase met een uitnodiging tot deelname aan het onderzoek. In deze e-mail is een persoonlijke URL verwerkt waarmee de deelnemer de vragenlijst kon activeren;
- De vragenlijst is online ingevuld;
- Na enkele dagen werd naar de non-respons een digitale reminder gestuurd.

Voor het onderzoek onder de docenten en leidinggevenden havo/vwo die via een e-mail met een persoonlijke URL zijn uitgenodigd aan het onderzoek deel te nemen, zijn voorzieningen getroffen dat elke deelnemer slechts één vragenlijst kon invullen.

De technische realisatie van dit deel van het onderzoek is door DUO MARKET RESEARCH in eigen beheer uitgevoerd en gemanaged.

Vragenlijst

De vragenlijst is in nauw overleg met de opdrachtgever samengesteld.

3.2 Onderzoeksgroepen en steekproef

Voor het onderzoek is een steekproef gerealiseerd van 808 respondenten. Deze zijn als volgt over de te onderscheiden functies en clusters verdeeld.

Functie	aantal	%
Docenten havo	243	30%
Docenten vwo	345	43%
Leidinggevenden	220	27%
Totaal	808	100%

Docenten: Cluster	aantal^a	%
Alfa	205	36%
Bèta	240	42%
Gamma	128	22%
Totaal	573	100%

^a van 15 docenten is geen informatie beschikbaar over welk vak zij geven

4 SAMENVATTING

In de periode november/december 2010 is een onderzoek uitgevoerd onder docenten en leidinggevenden in het havo/vwo. Onderwerp van het onderzoek was de invoering van de referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen in het vo.

Aan het onderzoek – dat online is uitgevoerd – hebben in totaal 808 docenten en leidinggevenden werkzaam in het havo /vwo deelgenomen: 243 docenten havo, 345 docenten vwo en 220 leidinggevenden (directieleden en sectieleiders/coördinatoren).

In deze paragraaf worden de belangrijkste resultaten besproken.

Bekendheid met de invoering van de referentieniveaus

De overgrote meerderheid van de docenten havo (80%), docenten vwo (78%) en leidinggevenden (93%) is op de hoogte van het feit dat de referentieniveaus inmiddels bij wet zijn ingevoerd. Voor leidinggevenden en docenten geldt bovendien dat de meerderheid aangeeft 'inhoudelijk goed of globaal bekend te zijn' met de invoering van de referentieniveaus. Circa één derde van de docenten (havo 31%; vwo 38%) geeft aan inhoudelijk niet bekend te zijn met de invoering van de referentieniveaus.

Houding ten aanzien van de invoering van de referentieniveaus

Alle docenten en leidinggevenden (zowel degenen die bekend zijn als degenen die niet bekend zijn met de referentieniveaus) is vervolgens uitgelegd wat de invoering van de referentieniveaus betekent. En vervolgens is gevraagd hoe zij tegenover de invoering van de referentieniveaus staan. De overgrote meerderheid van de docenten en leidinggevenden staat positief tegenover de invoering van de referentieniveaus: docenten havo 80%, docenten vwo 73% en leidinggevenden 71%. De groep die expliciet negatief tegenover de invoering staat is relatief klein: docenten havo 3%, docenten vwo 4% en leidinggevenden 6%.

De positieve houding van docenten blijkt ook als wij hen vragen of 'zij het als hun taak zien om – al dan niet met andere docenten – havo en vwo leerlingen in taal en rekenen te onderwijzen'. Een ruime meerderheid van de docenten blijkt het als 'hun taak' te beschouwen:

- voor 'rekenen': 56% van de docenten havo ziet het als 'hun taak' om leerlingen in rekenen te onderwijzen, docenten vwo 60%;
- voor 'taal': docenten havo 67% en docenten vwo 66%.

Knelpunten bij invoering van de referentieniveaus

Ondanks de positieve houding voorziet een grote groep leidinggevend (62%) en docenten (havo 57% en vwo 59%) knelpunten bij de invoering van de referentieniveaus op de eigen school. Spontaan (dus niet geholpen) noemen leidinggevend en docenten met name de volgende knelpunten:

- de beschikbare tijd (in het verlengde daarvan de reeds hoge werkdruk);
- de financiën;
- gebrekkige samenwerking/afstemming tussen o.a. secties/collega's;
- de scholing van docenten.

Vervolgens hebben we docenten en leidinggevend mogelijke knelpunten voorgelegd:

1. *Mogelijk knelpunt 1: de haalbaarheid van de eindniveaus voor het havo en vwo*
Voor taal en rekenen is het beeld nagenoeg gelijk: een krappe meerderheid van de docenten en tweederde tot driekwart van de leidinggevend vindt de eindniveaus reëel/haalbaar voor leerlingen in het havo en vwo.
2. *Mogelijke knelpunt 2: docenten mogelijk niet in staat om reken- en taalonderwijs aan havo en vwo leerlingen te geven*
De overgrote meerderheid van leidinggevend is van mening dat hun docenten over voldoende vaardigheden op gebied van Nederlandse taal beschikken om op school hun leerlingen in taal te onderwijzen: 87% is van oordeel dat dat geldt voor docenten havo, 91% is van oordeel dat dat geldt voor docenten vwo.
Voor rekenen hebben we vergelijkbare vragen voorgelegd: 89% van de leidinggevend is van oordeel dat de docenten havo over voldoende rekenvaardigheden beschikken om hun leerlingen in rekenen te onderwijzen, voor docenten vwo is het percentage met 91% vergelijkbaar.

Ook de docenten zelf zijn positief over 'hun eigen capaciteiten om hun leerlingen taal en rekenen te onderwijzen'. We hebben de docenten voor de vier taaldomeinen (begrippen/concepten/ taalverzorging, schrijfvaardigheid, leesvaardigheid, mondelinge taalvaardigheden) en de vier rekendomeinen (verbanden, meten/meetkunde, verhoudingen, getallen) gevraagd of zij van mening zijn dat zij over voldoende vaardigheden beschikken om taal- en rekenonderwijs te onderwijzen. Voor alle onderscheiden domeinen geldt dat tweederde of meer van de docenten van mening is dat ze over voldoende vaardigheden beschikken.

Desondanks is er wel een duidelijke na- en bijscholingsbehoefte. Leidinggevend signaleren die behoefte én de docenten. Opvallend is dat die behoefte met name 'de versterking van *didactische vaardigheden van de docent betreft*', zowel voor taal als voor rekenen. Globaal geeft circa 25% van de docenten havo en vwo aan 'behoefte te hebben aan versterking van de eigen didactische vaardigheden op het gebied van taal en rekenen'.

3. *Mogelijk knelpunt 3: onvoldoende ondersteunende lesmaterialen voor taal en rekenen*
- Op de algemene vraag of er voldoende bruikbaar en voor de doelgroep geschikt ondersteunend materiaal beschikbaar is voor taal en rekenen, antwoord een ruime meerderheid bevestigend (de groep die aangeeft 'dit niet te weten' buiten beschouwing latend). Dat geldt zowel voor leidinggevenden als voor docenten.
- Echter, als we de docenten een lijst met ondersteunende materialen voorleggen met de vraag of ze daar behoefte aan hebben, zien we dat circa één derde tot tweevijfde van de docenten (havo en vwo) aangeeft behoefte te hebben aan:
- concrete leerlingopdrachten (voor taal en rekenen);
 - diagnostische toetsen (voor taal en rekenen);
 - docentehandreikingen met informatie over hoe taal en rekenen aan kan worden geboden in het vak dat de docent reeds verzorgt.
 - voorbeeldmateriaal aan de hand waarvan duidelijk wordt gemaakt hoe taal/rekenen geïntegreerd kan worden in een ander vak (dan wiskunde);
 - voorbeeldtoetsen (voor taal en rekenen);

Huidig aanbod taal- en rekenonderwijs

Op de meerderheid van de scholen wordt het taalonderwijs momenteel binnen het vak Nederlands aangeboden. Op een kwart van de scholen (uitgaande van de antwoorden van de docenten) wordt het taalonderwijs geïntegreerd aangeboden in verschillende vakken. Op circa één op de tien scholen wordt taalonderwijs in een apart vak aangeboden: taal, steunlessen, extra taallessen e.d.

Op de meerderheid van de scholen wordt het rekenonderwijs momenteel binnen het vak Wiskunde aangeboden. Op ruim een kwart van de scholen (ook nu weer uitgaande van de antwoorden van de docenten) wordt het rekenonderwijs geïntegreerd aangeboden in verschillende vakken. Op bijna een kwart van de scholen wordt rekenonderwijs in een apart vak (niet Wiskunde zijnde) aangeboden: rekenen, economie, steunlessen e.d.

Reeds genomen (beleids)maatregelen

Aan leidinggevend en docenten is gevraagd welke (beleids)maatregelen reeds zijn genomen met het oog op de invoering van de referentieniveaus. Opvallend is het verschil tussen de antwoorden van de leidinggevend en de docenten. In de ogen van de leidinggevend zijn er al (veel) meer maatregelen genomen dan in de ogen van de docenten.

Op minimaal een kwart van de scholen (uitgaande van de antwoorden van de leidinggevend) zijn reeds de volgende (beleids)maatregelen genomen:

- de docenten op school zijn geïnformeerd over de invoering van de referentieniveaus (55% van de leidinggevend geeft dat aan);
- er is overleg gevoerd met de secties binnen de afdeling (44%);
- er zijn afspraken gemaakt met de docenten van verschillende vakken over een gemeenschappelijk taal- en rekenbeleid (39%).

Maatregelen die binnen nu en twee jaar genomen gaan worden

Aan zowel leidinggevend als docenten is gevraagd 'welke maatregelen de school tussen nu en twee jaar gaat nemen met het oog op de invoering van de referentieniveaus'. Het is niet verrassend dat meer dan de helft van de docenten aangeeft dat niet te weten.

Op circa de helft van de scholen worden binnen nu en twee jaar de volgende maatregelen genomen (uitgaande van de antwoorden van de leidinggevend):

- diagnostische toetsen worden ingevoerd om het niveau van de leerling vast te kunnen stellen (63%);
- het taal- en rekenonderwijs wordt geïntegreerd in de vakken (49%);
- er zal een inventarisatie worden gemaakt van de taal- en rekenonderwerpen die onderdeel uitmaken van de vakken (43%).

Samenwerking met andere afdelingen en/of scholen

De meerderheid van de scholen werkt samen met andere afdelingen en/of onderwijsinstellingen v.w.b. de invoering van de referentieniveaus (uitgaande van de antwoorden van de leidinggevend):

- 58% van de leidinggevend geeft aan samen te werken met de onderbouw;
- 50% van de leidinggevend geeft aan dat samenwerking plaats vindt binnen de havo en/of bovenbouw van de school;
- 46% van de leidinggevend geeft aan samen te werken andere afdelingen binnen de school.

Er wordt ook samengewerkt met andere onderwijsinstellingen:

- 22% van de leidinggevend geeft aan dat zij samenwerken met po-scholen;
- 5% geeft aan samen te werken met het mbo-hbo-wo.

5 ONDERZOEKSRESULTATEN

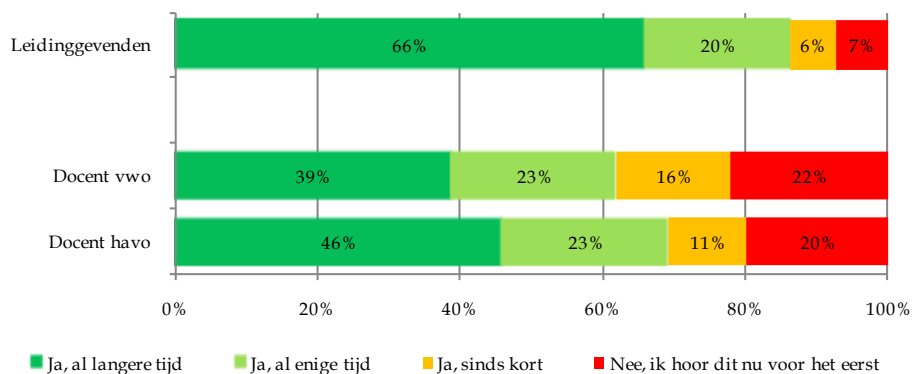
In dit hoofdstuk worden de resultaten van het onderzoek beschreven.

In de eerste twee paragrafen worden de bekendheid met (§ 5.1) en de houding tegenover de invoering van de referentieniveaus beschreven (§ 5.2). In paragraaf 5.3 worden knelpunten bij de invoering van de referentieniveaus genoemd. De behoefte aan bijscholing en ondersteuning wordt besproken in paragraaf 5.4. Vervolgens worden het huidige aanbod van taal- en rekenonderwijs (§ 5.5) en het tot nu toe gevoerde en toekomstige beleid betreffende de invoering van de referentieniveaus beschreven (§ 5.6).

Daar waar mogelijk (omdat zowel leidinggevenden als docenten dezelfde vragen zijn gesteld) worden resultaten van leidinggevenden en docenten gezamenlijk gepresenteerd. De groep docenten is daarbij uitgesplitst naar docenten havo en docenten vwo. Vragen die alleen aan leidinggevenden of alleen aan docenten zijn gesteld, worden apart beschreven. Tot slot worden in paragraaf 5.7 de onderzoeksbevindingen voor docenten beschreven, uitgesplitst naar drie clusters van vakken (α -, β - en γ -vakken).

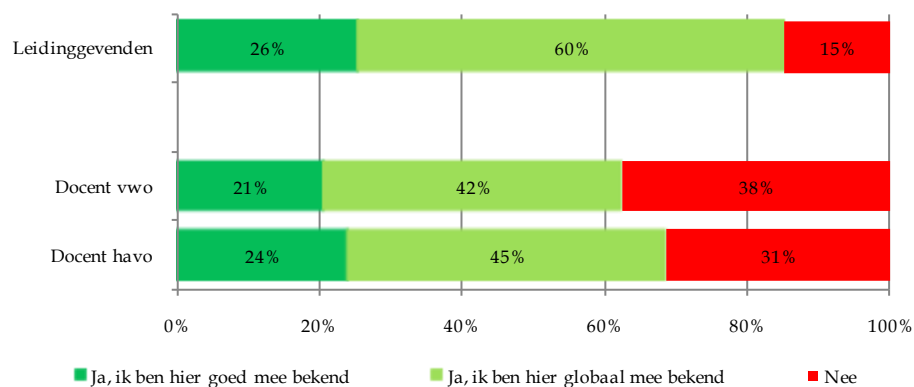
5.1 Bekendheid met de invoering van de referentieniveaus

In 2008 heeft de Commissie Meijerink referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen voor het onderwijs (PO, VO en MBO) geformuleerd. De referentieniveaus zijn inmiddels bij wet ingevoerd. Bent u hiervan op de hoogte?

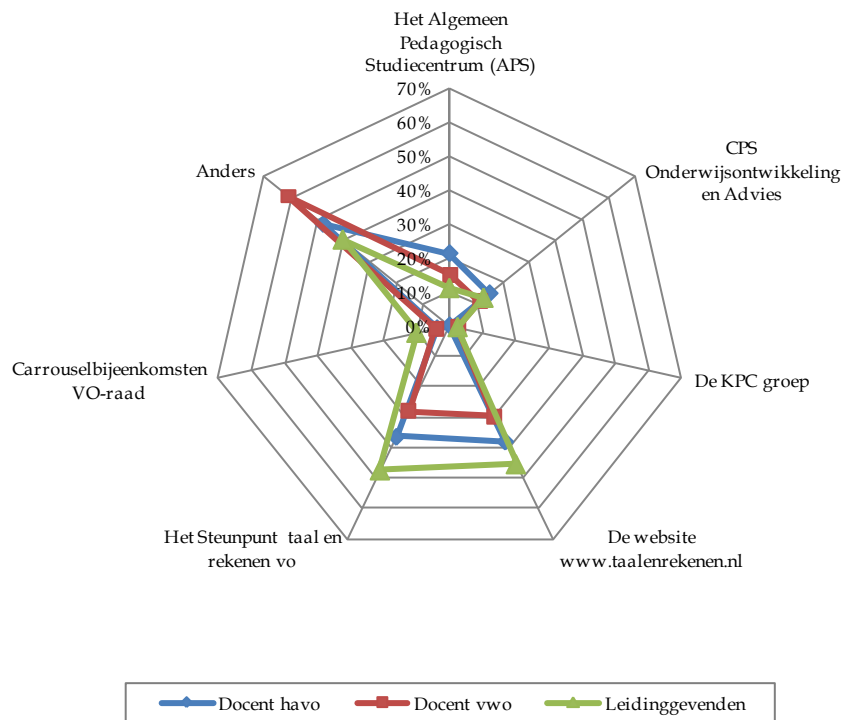
Een ruime meerderheid van de leidinggevenden op het havo/vwo (93%) geeft aan op de hoogte te zijn van de invoering van de referentieniveaus van de Commissie Meijerink. Circa vier vijfde van de docenten vwo (78%) en docenten havo (80%) geeft aan van de invoering van de referentieniveaus op de hoogte te zijn.

Bent u inhoudelijk bekend met de invoering van de referentieniveaus taal en rekenen?

Circa een kwart van de leidinggevenden (26%), een kwart van de docenten havo (24%) en één vijfde van de docenten vwo (21%) is (naar eigen zeggen) inhoudelijk goed bekend met de invoering van de referentieniveaus taal en rekenen. Bijna tweevijfde van de docenten vwo (38%) is er niet mee bekend.

Door wie bent u (inhoudelijk) geïnformeerd over de referentieniveaus taal en rekenen?

De leidinggevenden en docenten die hebben aangegeven inhoudelijk bekend te zijn met de referentieniveaus, hebben we vervolgens gevraagd door wie zij (inhoudelijk) zijn geïnformeerd over de referentieniveaus.

Zowel de leidinggevenden als de docenten noemen het vaakst het Steunpunt taal en rekenen vo en de website www.taalenrekenen.nl als informatiebron over de referentieniveaus.

Andere bronnen van informatie die door de leidinggevenden worden genoemd kunnen als volgt worden samengevat:

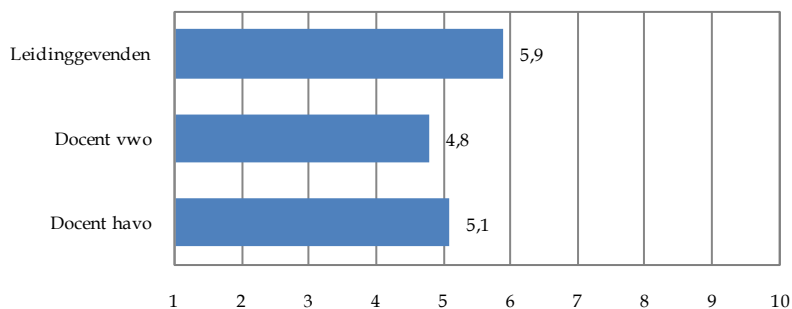
- Collega's;
- SLO;
- De media.

De door docenten genoemde 'andere' bronnen kunnen als volgt worden samengevat:

- Collega's;
- Schoolleiding;
- Tijdens een opleiding.

Voor een volledig overzicht van de genoemde 'andere' bronnen van informatie wordt verwezen naar de bijlagen.

Hoe tevreden bent u over de mate waarin u wordt geïnformeerd over de regelgeving inzake de invoering van de wet Referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen in het VO (waarbij een 1 staat voor 'zeer ontevreden' en 10 voor 'zeer tevreden')?

Leidinggevend en docenten (havo en vwo) zijn respectievelijk matig tevreden en ontevreden over de mate waarin ze worden geïnformeerd over de regelgeving inzake de invoering van de wet.

De toelichtingen van leidinggevend die negatief oordelen over de mate van informatieverstrekking kunnen als volgt worden samengevat:

- Er is (nog steeds) veel onduidelijk;
- Ik moest zelf op zoek naar informatie.

De door docenten die negatief oordelen over de mate van informatieverstrekking gegeven toelichtingen kunnen als volgt worden samengevat:

- Heb geen/ te weinig informatie gekregen;
- Ik moest er zelf achter zien te komen;
- Er is nog teveel onduidelijkheid over de invulling/ vorm.

Voor een volledig overzicht van de gegeven toelichtingen (zowel positief als negatief) door leidinggevend en docenten wordt verwezen naar de bijlagen.

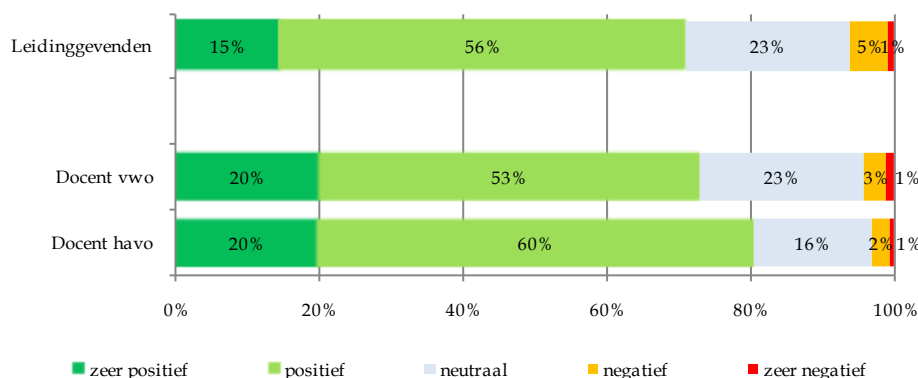
5.2 De houding ten aanzien van de invoering van de referentieniveaus

Vervolgens hebben we alle docenten en leidinggevenden gevraagd hoe zij tegenover de invoering van de wet Referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen in het vo staan. Voordat de vraag werd voorgelegd is de wet Referentieniveaus als volgt toegelicht:

“In de wet Referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen wordt beschreven wat een leerling aan het eind van een schooltype minstens moet beheersen aan kennis en vaardigheden op het gebied van Nederlandse taal en rekenen. Voor het havo is niveau 3F voor taal en rekenen als minimumniveau vastgelegd, voor vwo is dit voor taal niveau 4F en voor rekenen niveau 3F (omdat er bij rekenen geen niveau 4F meer beschreven is, dat is het gebied van abstracte wiskunde).

Naar verwachting zal vanaf schooljaar 2013-2014 voor het vo het examenprogramma Nederlands geïjkt worden aan de referentieniveaus. Ook zal een rekentoets voor alle leerlingen worden ingevoerd als onderdeel van het examen.”

**Hoe staat u tegenover de invoering van de wet Referentieniveaus
Nederlandse taal en rekenen in het vo?**

Van zowel leidinggevenden als docenten (havo en vwo) geeft circa 75% aan (zeer) positief te staan tegenover de invoering van de wet Referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen in het vo.

De toelichtingen van leidinggevenden op hun positieve houding tegenover de wet Referentieniveaus kunnen als volgt worden samengevat:

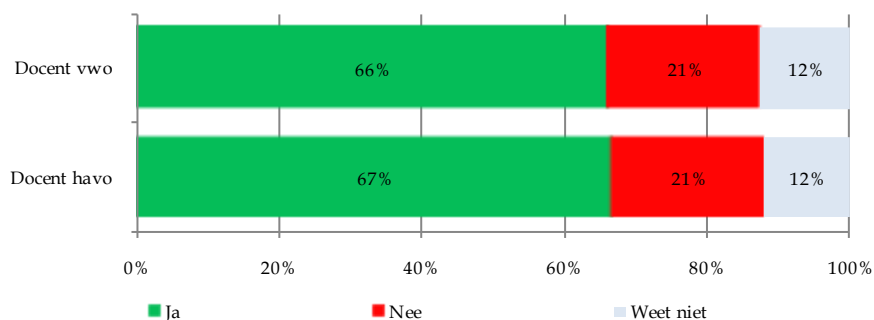
- Het zijn basisvaardigheden die iedereen moet beheersen;
- Het bewaakt de kwaliteit/ het niveau;
- Het is goed dat er één standaardniveau is/ één referentiekader.

De door docenten gegeven toelichtingen op hun positieve houding tegenover de wet Referentieniveaus kunnen als volgt worden samengevat:

- Aandacht voor taal en rekenen is belangrijk;
- Taal en rekenen zijn basisvaardigheden/ een essentieel onderdeel van onderwijs;
- Het is een eenduidig/uniform meetsysteem/ Ijking van het niveau;
- Het niveau is onder de maat/ moet omhoog/ leidt tot kwaliteitsverbetering.

Voor een volledig overzicht van de gegeven toelichtingen (zowel positief als negatief) door leidinggevend en docenten wordt verwezen naar de bijlagen.

Ziet u het als uw taak - al dan niet met andere docenten - om havo en vwo leerlingen (mede) in taal te onderwijzen, zodat zij uiteindelijk respectievelijk referentieniveau 3F en 4F halen?

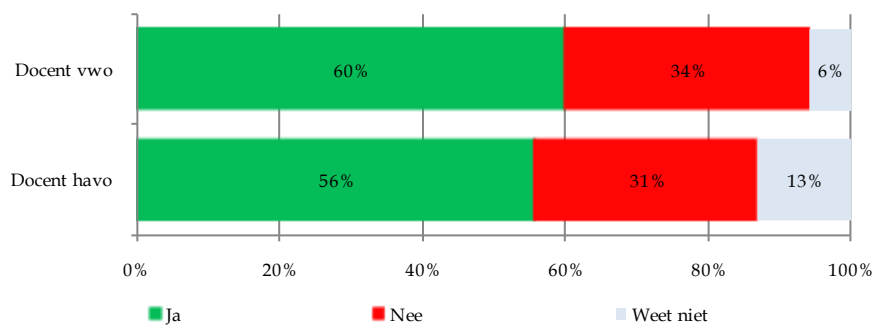
Tweederde van de docenten (havo 66%, vwo 67%) ziet het als hun taak om – al dan niet met andere docenten – hun leerlingen in taal te onderwijzen zodat zijn referentieniveaus 3F (havo) of 4F (vwo) halen.

Docenten die aan hebben gegeven het niet als hun taak te zien om in taal te onderwijzen, hebben we gevraagd naar de redenen hiervoor en wiens taak het dan wel is. De genoemde redenen kunnen als volgt worden samengevat:

- Dat is een taak voor (een) docent(en) Nederlands;
- Dat is een taak voor andere docenten (docenten Nederlands).

Voor een volledig overzicht van de genoemde redenen wordt verwezen naar de bijlage.

Ziet u het als uw taak - al dan niet met andere docenten - om havo en vwo leerlingen (mede) in rekenen te onderwijzen, zodat zij uiteindelijk referentieniveau 3F halen?

Ruim de helft van de docenten havo (56%) en drievijfde van de docenten vwo (60%) ziet het als hun taak om –al dan niet met andere docenten – hun leerlingen in rekenen te onderwijzen zodat zij referentieniveau 3F halen.

Docenten die hebben aangegeven het niet als hun taak te zien om in rekenen te onderwijzen, hebben we vervolgens naar de redenen hiervoor gevraagd en wiens het taak dan wel is. De genoemde redenen kunnen als volgt worden samengevat:

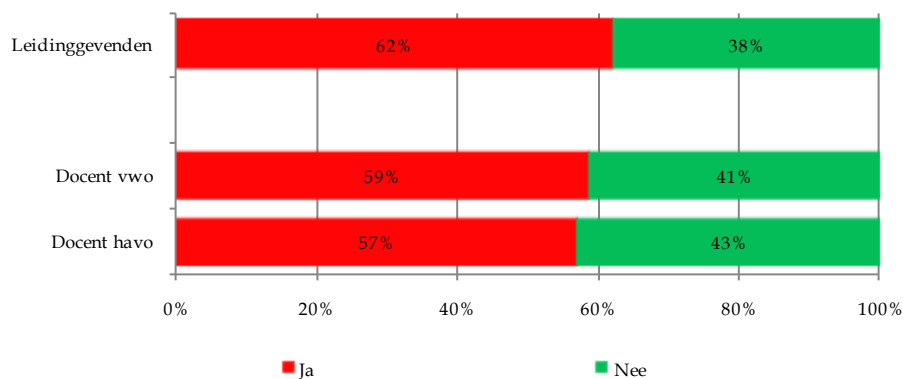
- Dat is een taak van docenten wiskunde/natuurkunde/economie;
- Dat is niet mijn taak/ dat is een taak voor wiskundedocenten.

Voor een volledig overzicht van de genoemde redenen wordt verwezen naar de bijlage.

5.3 Knelpunten bij de invoering van de referentieniveaus

5.3.1 Knelpunten

Voorziet u bepaalde knelpunten bij de invoering van de referentieniveaus taal en rekenen binnen uw school? Zo ja, welke knelpunten voorziet u?

Circa drievijfde van de leidinggevenden (62%) en de docenten (havo 57%; vwo 59%) voorziet knelpunten bij de invoering van de referentieniveaus taal en rekenen binnen hun school.

De door leidinggevenden genoemde knelpunten kunnen als volgt worden samengevat:

- Te weinig geld;
- Te weinig tijd;
- Afstemming tussen vaksecties/ collega's.

De door docenten genoemde knelpunten kunnen als volgt worden samengevat:

- Een te hoge werkdruk/ er is geen tijd voor;
- Er is geen geld voor;
- Gebrekkige samenwerking binnen de school/ moeilijk om alle docenten zo ver te krijgen;
- Het niveau van mijn collega's is onder de maat.

Voor een volledig overzicht van de door leidinggevenden en docenten genoemde knelpunten wordt verwezen naar de bijlagen.

5.3.2 Realisme eindniveau taal

We hebben de leidinggevend en docenten van zowel het havo als het vwo gevraagd of zij de geformuleerde (minimale) eindniveaus voor taal reële eindniveaus vinden voor beide schooltypen. We hebben de leidinggevend en docenten daarvoor eerst de volgende beschrijvingen van de eindniveaus voor taal voorgelegd.

Beschrijving eindniveau Taal havo:

“Voor taal is voor het havo niveau 3F als minimum eindniveau vastgelegd.

Eindniveau 3F betekent dat de havo-leerling als basis het ‘algemeen maatschappelijk niveau’ beheerst. Dit is het niveau dat iedere burger moet beheersen om op het gebied van taal en rekenen goed maatschappelijk te kunnen participeren in de samenleving.

Daar bovenop onderscheidt de havo-leerling met eindniveau 3F zich van leerlingen met een lager eindniveau door de volgende taalvaardigheden te beheersen:

- Neemt actief en effectief deel aan discussies, debatten en overleg;*
- Kan relatief complexe teksten lezen en de hoofdgedachte in eigen bewoordingen weergeven;*
- Kan tekstsoorten benoemen en trekt conclusies over intenties, opvattingen en gevoelens;*
- Kan eenvoudige volwassenenliteratuur kritisch lezen;*
- Kan met leeftijdgenoten discussiëren over de interpretatie en kwaliteit van literaire teksten;*
- Kan gedetailleerde teksten schrijven waarin informatie en argumenten uit verschillende bronnen bijeengevoegd en beoordeeld worden;*
- Kan aantekeningen maken van een helder gestructureerd verhaal”.*

Beschrijving eindniveau Taal vwo:

“Voor taal is voor het vwo niveau 4F als minimum eindniveau vastgelegd.

Eindniveau 4F betekent dat de vwo-leerling als basis het ‘algemeen maatschappelijk niveau’ beheerst. Dit is het niveau dat iedere burger moet beheersen om op het gebied van taal en rekenen goed maatschappelijk te kunnen participeren in de samenleving.

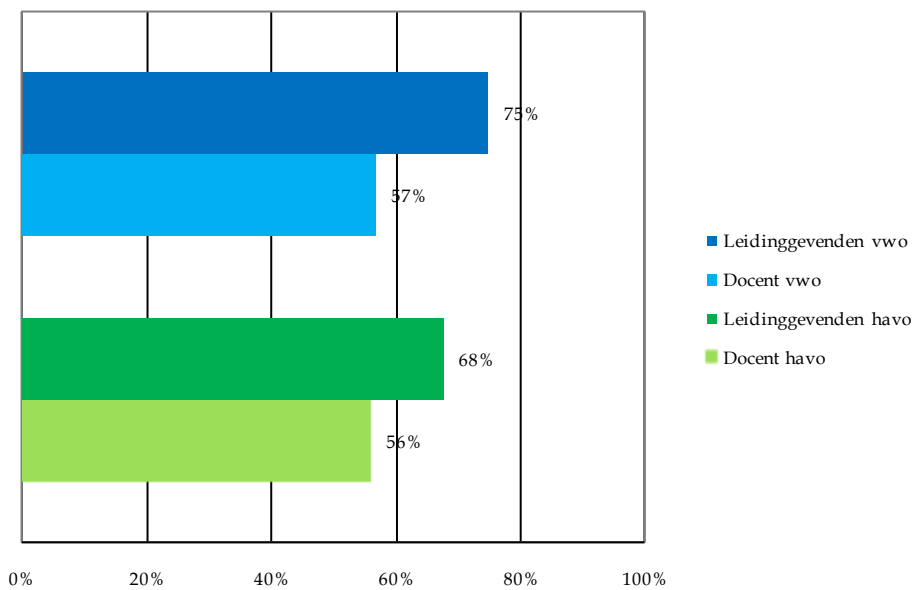
Daar bovenop onderscheidt de vwo-leerling met eindniveau 4F zich van leerlingen met een lager eindniveau door de volgende taalvaardigheden te beheersen:

- Kan in alle soorten gesprekken de taal nauwkeurig en doeltreffend gebruiken;*
- Kan luisteren naar en grote variatie aan teksten;*
- Kan een oordeel geven over de waarde en betrouwbaarheid van informatie en de aanvaardbaarheid ervan;*
- Kan meer complexe teksten en volwassenenliteratuur lezen en kan de interesse in bepaalde schrijvers motiveren;*

- Kan goed gestructureerde teksten schrijven over allerlei onderwerpen waarbij het woordgebruik rijk is en zeer gevarieerd en de lay-out bewust en consequent is toegepast".

Wilt u aangeven of u voor taal voor havo het eindniveau 3F en voor vwo eindniveau 4F een reëel eindniveau vindt?

- % wel reëel eindniveau -

Leidinggevend en docenten havo hebben een vergelijkbare opvatting wat betreft het realisme van het geformuleerde eindniveau voor taal als leidinggevend en docenten vwo.

Leidinggevend van zowel havo als vwo schatten het realisme van het geformuleerde eindniveau hoger in (respectievelijk 68% en 75%) dan de docenten havo en vwo (respectievelijk 56% en 57%).

5.3.3 Realisme eindniveau rekenen

We hebben vervolgens de leidinggevend en docenten van zowel het havo als het vwo ook gevraagd of zij de geformuleerde (minimale) eindniveaus voor rekenen reële eindniveaus vinden voor beide schooltypen. Ook nu hebben we de leidinggevend en docenten daarvoor eerst de volgende beschrijvingen van de eindniveaus voor rekenen voorgelegd.

Beschrijving eindniveau Rekenen havo:

“Voor rekenen is voor het havo niveau 3F als minimum eindniveau vastgelegd.

Eindniveau 3F betekent dat de havo-leerling als basis het ‘algemeen maatschappelijk niveau’ beheerst. Dit is het niveau dat iedere burger moet beheersen om op het gebied van taal en rekenen goed maatschappelijk te kunnen participeren in de samenleving.

Daar bovenop onderscheidt de havo-leerling met eindniveau 3F zich van leerlingen met een lager eindniveau door de volgende rekenvaardigheden te beheersen:

- Kan rekenkundige basisvaardigheden inzetten in complexe situaties, bijv. het maken van verdunningen en mengsels;*
- Kan allerlei schalen van meetinstrumenten aflezen en de aanduidingen correct interpreteren (bijv. thermometer, weegschaal, maatbeker);*
- Kan uit eenvoudige tekeningen, foto’s en beschrijvingen conclusies trekken over objecten en hun plaats in de ruimte;*
- Kan veelgebruikte meetkundige begrippen en woorden (bijv. coördinaten, afstanden e.d.) gebruiken om in diverse situaties vormen en voorwerpen in de ruimte te beschrijven;*
- Kan numerieke en ruimtelijke informatie uit verschillende bronnen combineren om conclusies te trekken en berekeningen te maken;*
- Kan de resultaten van de hier laatst bovengenoemde vaardigheid presenteren”.*

Beschrijving eindniveau Rekenen vwo:

“Voor rekenen is voor het vwo niveau 3F als minimum eindniveau vastgelegd.

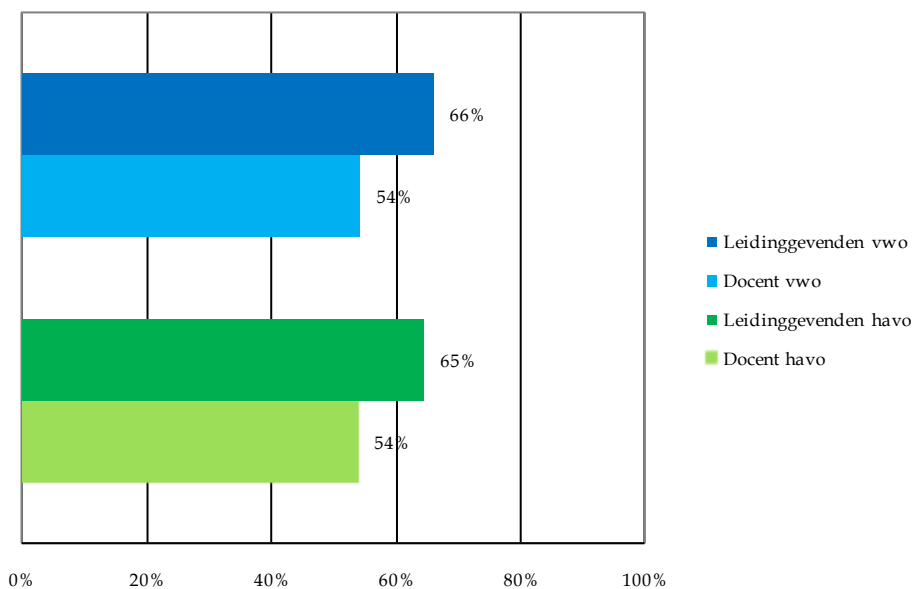
Eindniveau 3F betekent dat de vwo-leerling als basis het ‘algemeen maatschappelijk niveau’ beheerst. Dit is het niveau dat iedere burger moet beheersen om op het gebied van taal en rekenen goed maatschappelijk te kunnen participeren in de samenleving.

Daar bovenop onderscheidt de vwo-leerling met eindniveau 3F zich van leerlingen met een lager eindniveau door de volgende rekenvaardigheden te beheersen:

- Kan rekenkundige basisvaardigheden inzetten in complexe situaties, bijv. het maken van verdunningen en mengsels;*
- Kan allerlei schalen van meetinstrumenten aflezen en de aanduidingen correct interpreteren (bijv. thermometer, weegschaal, maatbeker);*

- *Kan uit eenvoudige tekeningen, foto's en beschrijvingen conclusies trekken over objecten en hun plaats in de ruimte;*
- *Kan veelgebruikte meetkundige begrippen en woorden (bijv. coördinaten, afstanden e.d.) gebruiken om in diverse situaties vormen en voorwerpen in de ruimte te beschrijven;*
- *Kan numerieke en ruimtelijke informatie uit verschillende bronnen combineren om conclusies te trekken en berekeningen te maken (bijv. informatie opzoeken en op de juiste wijze combineren om een reis te plannen;*
- *Kan de resultaten van de hier laatst bovengenoemde vaardigheid presenteren".*

**Wilt u aangeven of u voor rekenen voor havo en voor vwo
eindniveau 3F een reëel eindniveau vindt?**
- % wel reëel eindniveau -

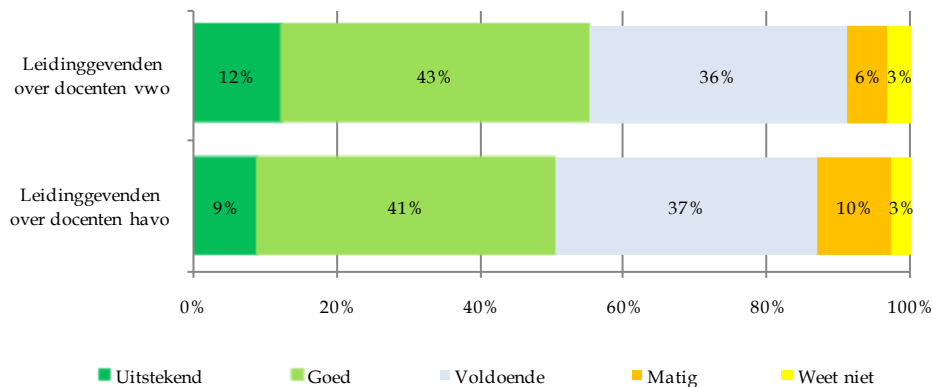
Ook wat betreft het realisme van het geformuleerde eindniveau voor rekenen hebben leidinggevend en docenten havo een vergelijkbare opvatting als leidinggevend en docenten vwo. Leidinggevend van zowel havo als vwo schatten het realisme van het geformuleerde eindniveau hoger in (respectievelijk 65% en 66%) dan de docenten havo en vwo (beiden 54%).

5.3.4

5.3.4 Leidinggeevenden over vaardigheden docenten op het gebied van taal

Hoe is het volgens u gesteld met de vaardigheden op het gebied van Nederlandse taal van de docenten op uw school om leerlingen in taal te kunnen onderwijzen?

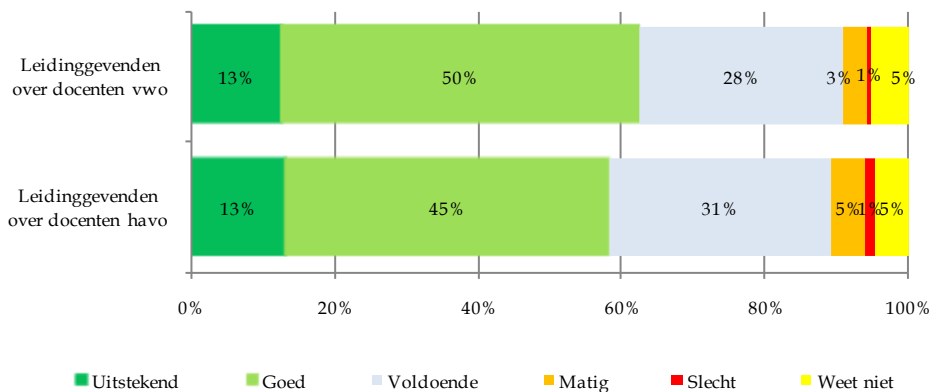
- Leidinggeevenden -

Volgens de leidinggeevenden heeft een ruime meerderheid van de docenten havo (87%) en de docenten vwo (91%) voldoende vaardigheden op het gebied van de Nederlandse taal om hun leerlingen in taal te kunnen onderwijzen. Een op de tien leidinggeevenden op het havo (10%) is van mening dat de vaardigheden op het gebied van de Nederlandse taal van de docenten havo matig zijn.

5.3.5 Leidinggevenden over vaardigheden docenten op het gebied van rekenen

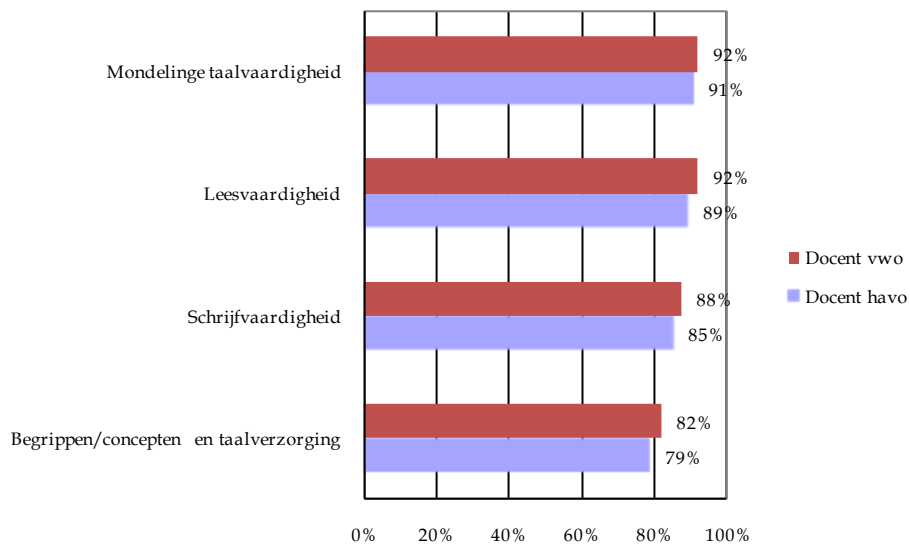
Hoe is het volgens u gesteld met de rekenvaardigheden van de docenten op uw school om leerlingen in rekenen te kunnen onderwijzen?
-Leidinggevenden -

Een ruime meerderheid van de leidinggevenden geeft aan dat de docenten op hun school (havo 89%; vwo 91%) beschikken over voldoende vaardigheden om de leerlingen in rekenen te kunnen onderwijzen.

5.3.6 Docenten over hun vaardigheden op het gebied van taal

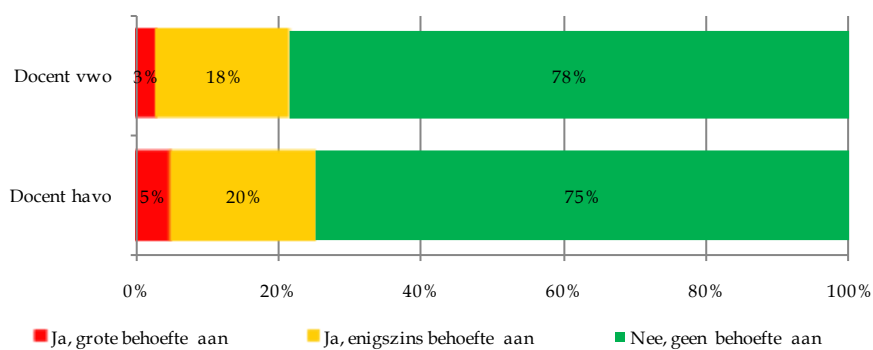
In het Referentiekader taal en rekenen zijn voor taal vier domeinen beschreven. Beschikt u naar uw mening over voldoende vaardigheden om taal binnen het eigen onderwijsprogramma verantwoord te kunnen verzorgen?
- % voldoende vaardigheden -

De meeste docenten (havo en vwo) zijn van mening dat zij op alle vier onderscheiden taaldomeinen over voldoende vaardigheden beschikken om taal binnen het eigen onderwijsprogramma verantwoord te kunnen verzorgen.

De invoering van de wet Referentieniveaus taal en rekenen betekent onder andere dat de referentieniveaus taal verwerkt worden in het examen Nederlands.

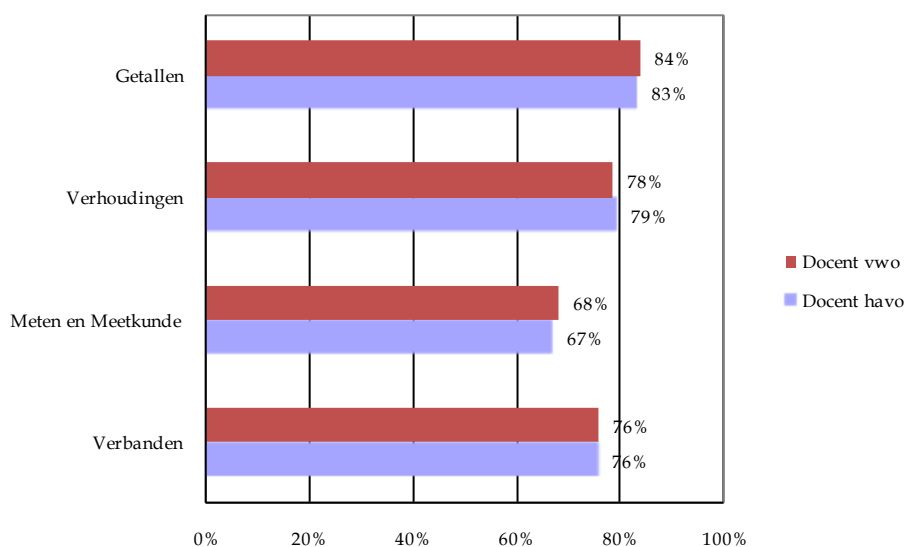
Heeft u in dit kader behoefte aan na- en/of bijscholing op het gebied van taal?

Met het oog op de verwerking van de referentieniveaus taal in het examen Nederlands geeft een kwart van de docenten havo (25%) één vijfde van de docenten vwo (21%) aan enigszins of grote behoefte te hebben aan na- en/of bijscholing op het gebied van taal.

5.3.7 Docenten over hun vaardigheden op het gebied van rekenen

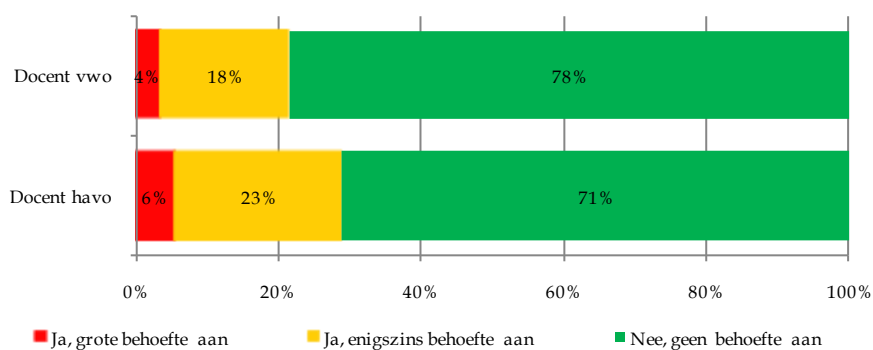
In het Referentiekader taal en rekenen zijn voor rekenen vier domeinen beschreven. Beschikt u naar uw mening over voldoende vaardigheden om rekenen binnen het eigen onderwijsprogramma verantwoord te kunnen verzorgen?
- % voldoende vaardigheden -

Een meerderheid van de docenten (havo en vwo) is van mening dat zij op alle vier onderscheiden rekendomeinen over voldoende vaardigheden beschikken om rekenen binnen het eigen onderwijsprogramma verantwoord te kunnen verzorgen. Een relatief minder grote groep docenten (havo 67%; vwo 68%) geeft aan over voldoende vaardigheden te beschikken op het domein 'Meten en Meetkunde'.

De invoering van de wet Referentieniveaus taal en rekenen betekent onder andere dat leerlingen een verplichte toets rekenen krijgen, die onderdeel vormt van het examen.

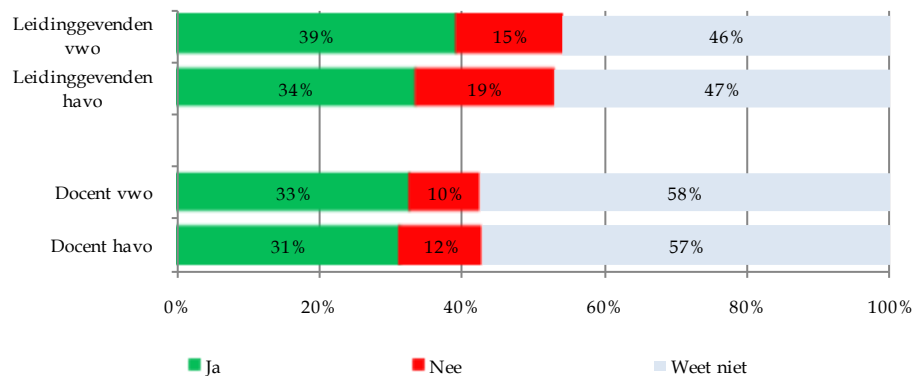
Heeft u in dit kader behoefte aan na- en/of bijscholing op het gebied van rekenen?

Met het oog op de verwerking van de referentieniveaus rekenen in een verplichte toets rekenen die onderdeel vormt van het examen, geeft circa een kwart van de docenten (havo 29%; vwo 22%) aan enigszins of grote behoefte te hebben aan na- en/of bijscholing op het gebied van rekenen.

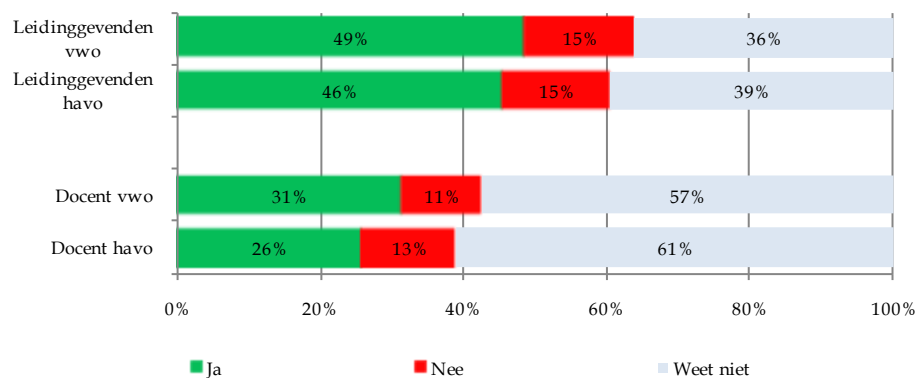
5.3.8 Beschikbaarheid ondersteunende lesmaterialen voor taal en rekenen

Denkt u dat er voldoende bruikbaar en voor uw doelgroep geschikt ondersteunend lesmateriaal bestaat op het gebied van taal om havo en vwo leerlingen op respectievelijk niveau 3F en 4F te krijgen?

Meer dan de helft van de docenten (havo 57%; vwo 58%) geeft aan niet te weten of er voldoende ondersteunend lesmateriaal beschikbaar is. Circa één derde van de docenten (havo 31%; vwo 33%) en de leidinggevenden op het havo (34%) denkt dat er voldoende ondersteunend lesmateriaal op het gebied van taal beschikbaar is. Leidinggevenden op het vwo zijn iets positiever over de beschikbaarheid van ondersteunend lesmateriaal.

Denkt u dat er voldoende bruikbaar en voor uw doelgroep geschikt ondersteunend lesmateriaal bestaat op het gebied van rekenen om havo en vwo leerlingen op niveau 3F te krijgen?

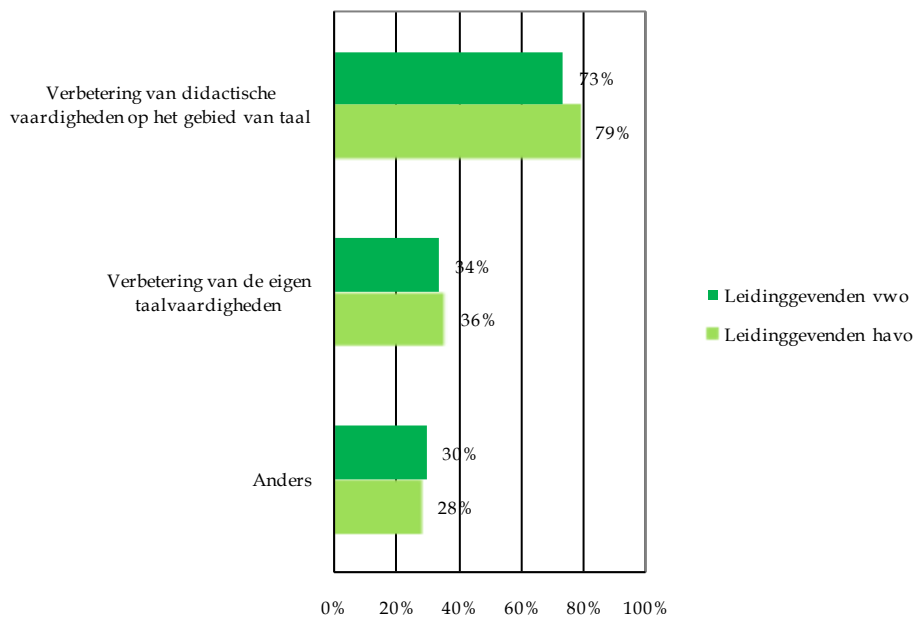

Met betrekking tot de beschikbaarheid van ondersteunend leermateriaal om de leerlingen op het gebied van rekenen op het eindniveau 3F te krijgen, zijn de leidinggevend positiever dan de docenten. Ruim de helft van de docenten (havo 61%; vwo 57%) geeft aan niet te weten of er voldoende ondersteunend lesmateriaal beschikbaar is.

5.4 Voorkeuren voor bijscholing en ondersteuning

5.4.1 Bijscholing en ondersteuning op het gebied van taal volgens leidinggevend

Waar bestaat deze behoefte van docenten aan na- en bijscholing op het gebied aan taal uit?

Circa driekwart van de leidinggevend geeft aan te verwachten dat de docenten havo (79%) en de docenten vwo (73%) op het gebied van taal behoefte hebben aan verbetering van de didactische vaardigheden. Circa één derde van de leidinggevend verwacht dat de docenten havo (36%) en de docenten vwo (34%) behoefte hebben aan verbetering van de eigen taalvaardigheden.

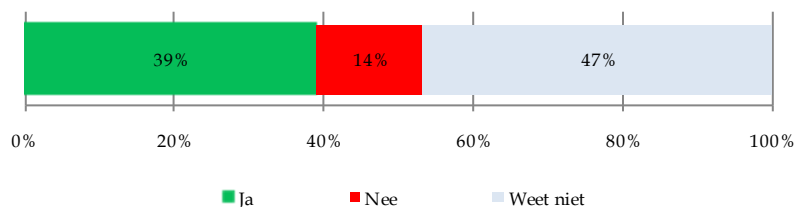
De andere vormen van bijscholing en ondersteuning waar docenten volgens de leidinggevend behoefte aan hebben kunnen als volgt worden samengevat:

- Inzicht in en kennis van het vereiste niveau;
- Verbetering van de onderwijsmaterialen.

Voor een volledig overzicht van de genoemde 'andere' vormen van bijscholing en ondersteuning wordt verwezen naar de bijlage.

Denkt u dat docenten op uw school verder nog behoefte hebben aan bepaalde ondersteuning vanwege de wet referentieniveaus taal en rekenen? En zo ja, aan welke vorm(en) van ondersteuning?

- Leidinggevenden -

Vervolgens hebben we de leidinggevenden gevraagd of naar hun mening de docenten verder behoefte hebben aan ondersteuning als gevolg van de invoering referentieniveaus taal en rekenen. Tweevijfde van de leidinggevenden (39%) geeft aan dat volgens hen een dergelijke behoefte bestaat. Bijna de helft (47%) heeft hiervan geen idee.

De vormen van ondersteuning die worden genoemd kunnen als volgt worden samengevat:

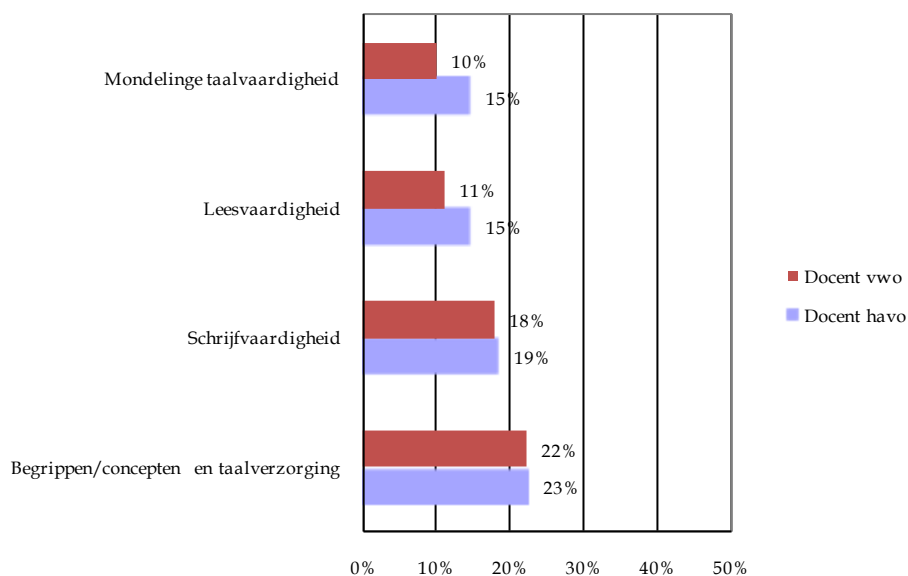
- Inzicht in de toetsing/ examinering;
- Duidelijkheid over wat er wordt verwacht;
- Bijscholing.

Voor een volledig overzicht van de genoemde vormen van ondersteuning wordt verwezen naar de bijlage.

5.4.2 Bijscholing en ondersteuning op het gebied van taal volgens docenten

Heeft u behoefte aan versterking van uw eigen vaardigheden om taal (Nederlands) binnen het eigen onderwijsprogramma verantwoord te kunnen verzorgen?

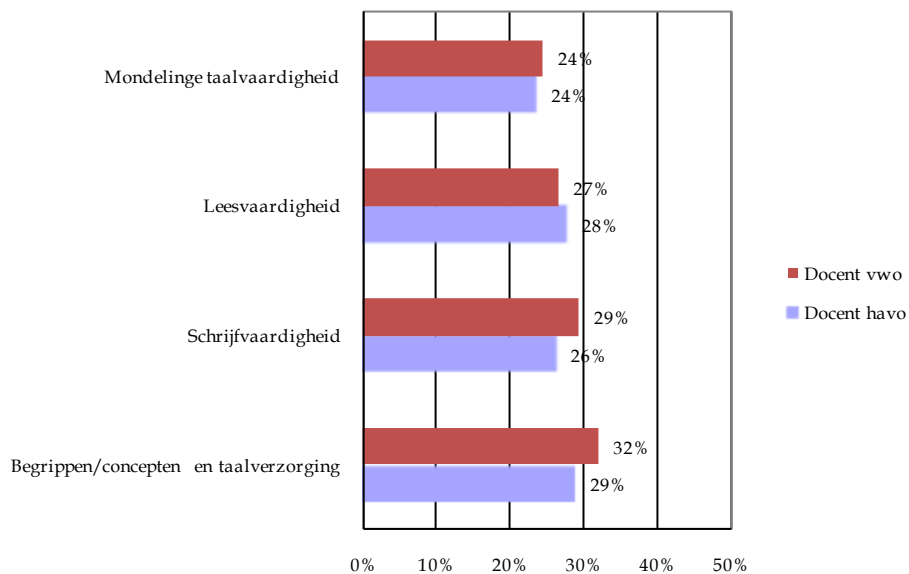
- % behoefte aan versterking eigen vaardigheden -

Vervolgens hebben we de docenten gevraagd of zij op de onderscheiden taaldomeinen behoefte hebben aan versterking van de eigen vaardigheden. Een minderheid van de docenten geeft aan hier behoefte aan te hebben. Het meest wordt door docenten aangegeven (havo 23%; vwo 22%) dat zij behoefte hebben aan een versterking van de eigen vaardigheden op het domein 'Begrijpen/concepten en taalverzorging'.

Heeft u behoefte aan versterking van uw didactische vaardigheden om taal (Nederlands) binnen het eigen onderwijsprogramma verantwoord te kunnen verzorgen?

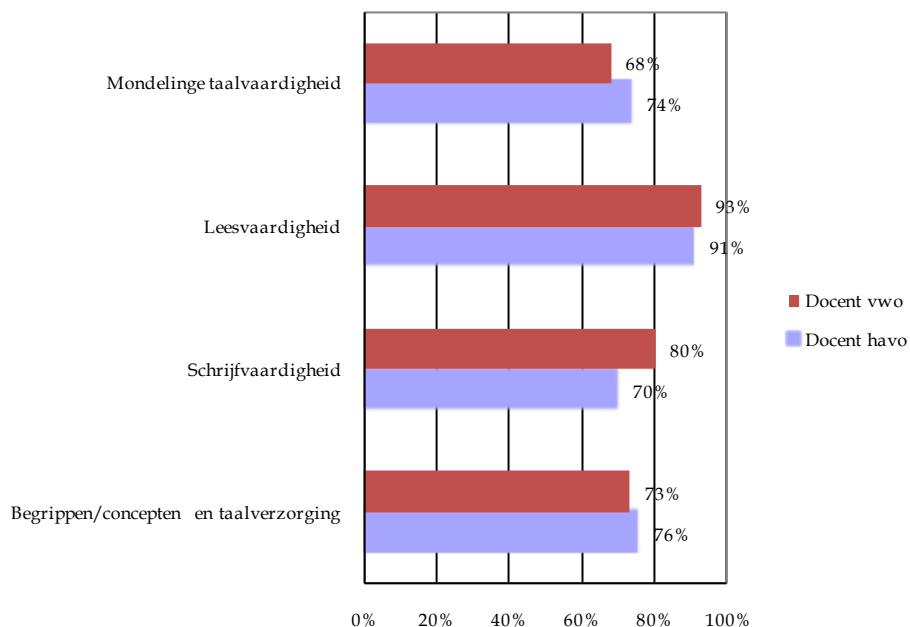
- % behoefte aan versterking didactische vaardigheden -

Voor ieder van de vier onderscheiden domeinen op het gebied van taal geldt dat circa een kwart van de docenten (havo en vwo) aangeeft behoefte te hebben aan versterking van de didactische vaardigheden om taal (Nederlands) binnen het eigen onderwijsprogramma verantwoord te kunnen verzorgen.

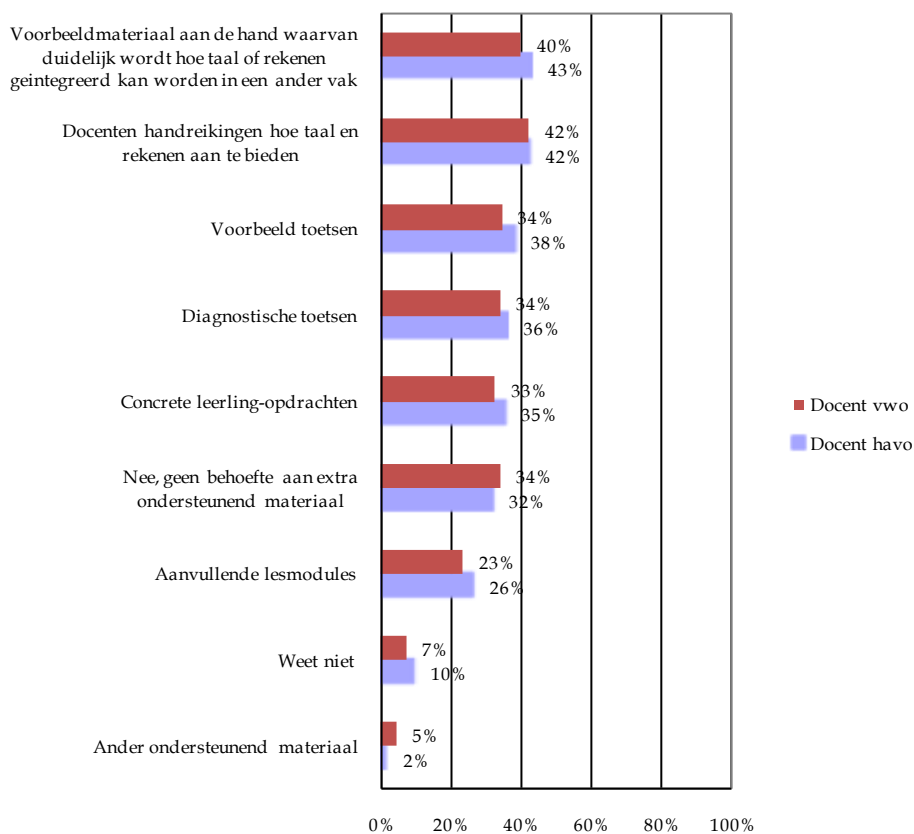
Aan welke domeinen voor taal verwacht u onderdelen uit uw eigen onderwijsprogramma te kunnen koppelen?

- % Ja -

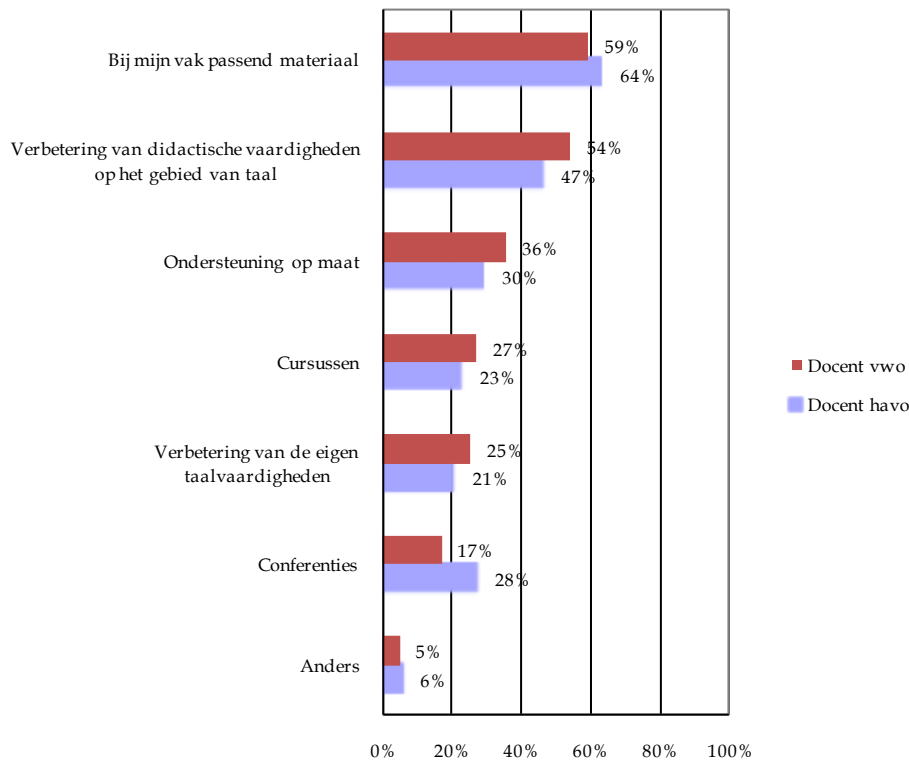
De meerderheid van de docenten (havo en vwo) verwacht onderdelen uit het eigen onderwijsprogramma te kunnen koppelen aan de vier onderscheiden taaldomeinen. Het meest verwachten docenten (havo 91%; vwo 93%) het domein leesvaardigheid te kunnen koppelen aan het onderwijsprogramma.

Heeft u, naar aanleiding van de wet Referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen, behoefte aan (extra) ondersteunend materiaal voor uzelf en/of voor leerlingen? Meerdere antwoorden mogelijk
- Taal (% Ja) -

De meeste docenten hebben behoefte aan 'voorbeeldmateriaal' (havo 43%; vwo 40%) en 'docenten handreikingen hoe taal en rekenen aan te bieden' (havo 42%; vwo 42%). Een relatief kleine groep (havo 26%; vwo 23%) geeft aan behoefte te hebben aan 'aanvullende lesmodules'.

Waar bestaat uw behoefte uit? Meerdere antwoorden mogelijk
-Taal (% Ja) -

De docenten die hebben aangegeven behoefte te hebben aan na- en/of bijscholing, hebben we vervolgens gevraagd waar hun behoefte uit bestaat. Het meest geven docenten aan behoefte te hebben aan bij het eigen vak passend materiaal (havo 64%; vwo 59%) en verbetering van de didactische vaardigheden op het gebied van taal (havo 47%; vwo 54%). Aan conferenties hebben de docenten het minst behoefte (havo 28%; vwo 17%).

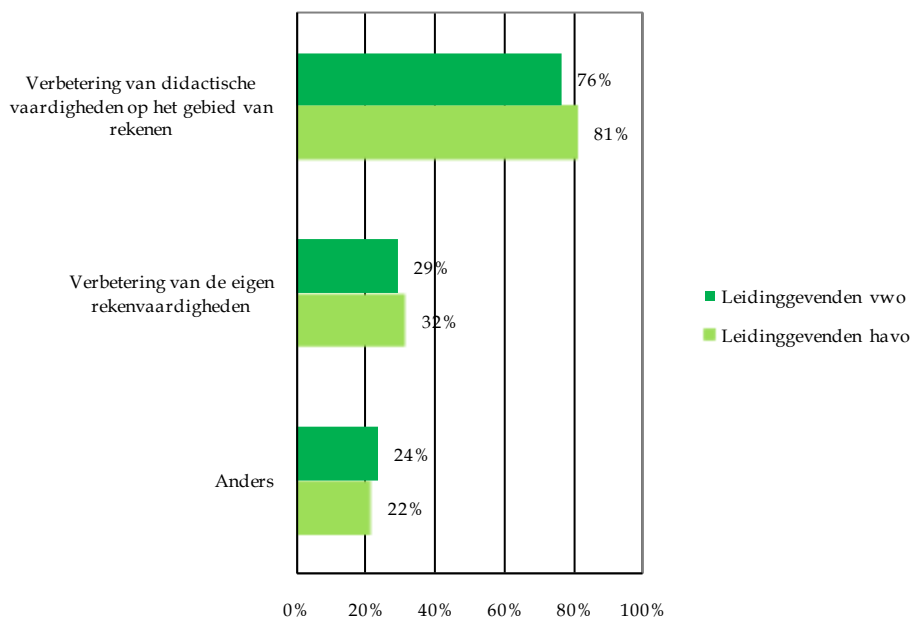
De door docenten genoemde ‘andere’ behoeften kunnen als volgt worden samengevat:

- Concrete voorbeelden van het niveau
- Materiaal om collega's te coachen en te helpen in hun zoektocht
- Netwerken met andere scholen
- Didactische ondersteuning
- Hoe gaat het examen er dan uitzien?
- Laatste spellingsregels

Voor een volledig overzicht van de genoemde ‘andere’ behoeften wordt verwezen naar de bijlage.

5.4.3 Bijscholing en ondersteuning op het gebied van rekenen volgens leidinggevend

Waar bestaat deze behoefte van docenten aan na- en bijscholing op het gebied aan rekenen uit?

Circa viervijfde van de leidinggevend (81%) geeft aan te verwachten dat de docenten havo op het gebied van rekenen behoefte hebben aan verbetering van de didactische vaardigheden. Volgens driekwart van de leidinggevend hebben de docenten vwo hier behoefte aan. Volgens circa één derde van de leidinggevend hebben de docenten havo en vwo (havo 32%; vwo 29%) behoefte aan verbetering van de eigen rekenvaardigheden.

De andere vormen van bijscholing en ondersteuning waar docenten volgens de leidinggevend behoefte aan hebben kunnen als volgt worden samengevat:

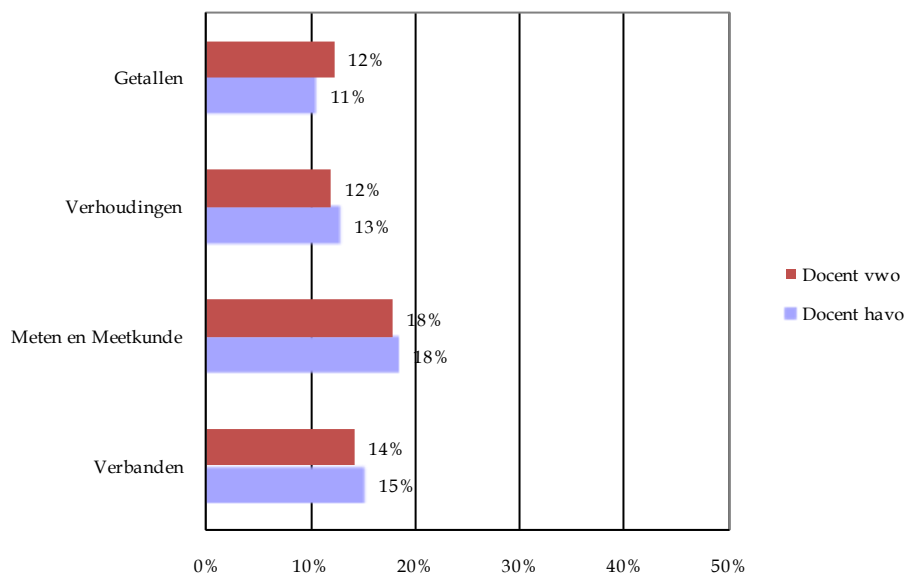
- Inzicht in het vereiste niveau.
- Inzicht in toetsing/ wijze van examinering.

Voor een volledig overzicht van de genoemde 'andere' vormen van bijscholing en ondersteuning wordt verwezen naar de bijlage.

5.4.4 Bijscholing en ondersteuning op het gebied van rekenen volgens docenten

Heeft u behoefte aan versterking van uw eigen vaardigheden om rekenen binnen het eigen onderwijsprogramma verantwoord te kunnen verzorgen?

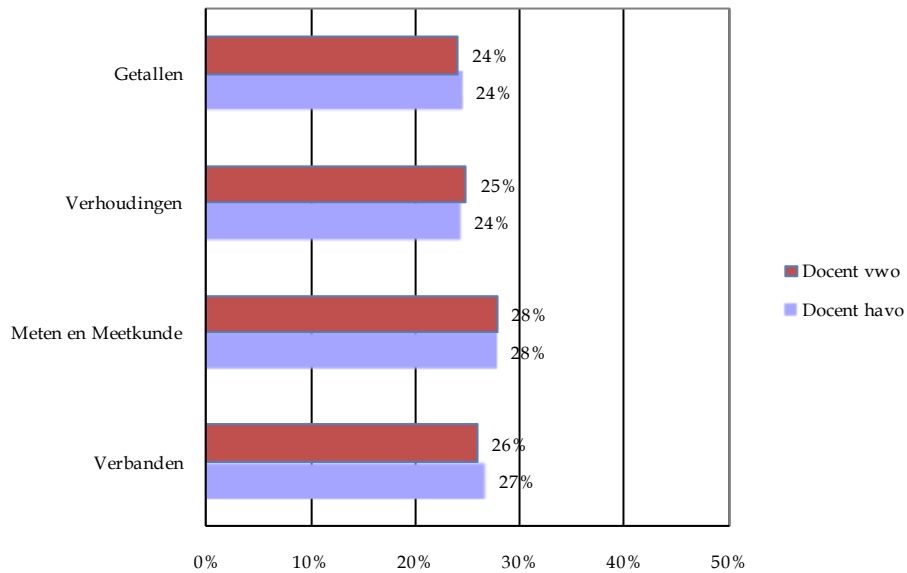
- % behoefte aan versterking eigen vaardigheden -

Vervolgens hebben we de docenten gevraagd of zij op de onderscheiden rekendomeinen behoefte hebben aan versterking van de eigen vaardigheden. Een minderheid van de docenten geeft aan hier behoefte aan te hebben. Het meest wordt door docenten aangegeven (havo 18%; vwo 18%) dat zij behoefte hebben aan een versterking van de eigen vaardigheden op het domein 'Meten en Meetkunde'.

Heeft u behoefte aan versterking van uw didactische vaardigheden om rekenen binnen het eigen onderwijsprogramma verantwoord te kunnen verzorgen?

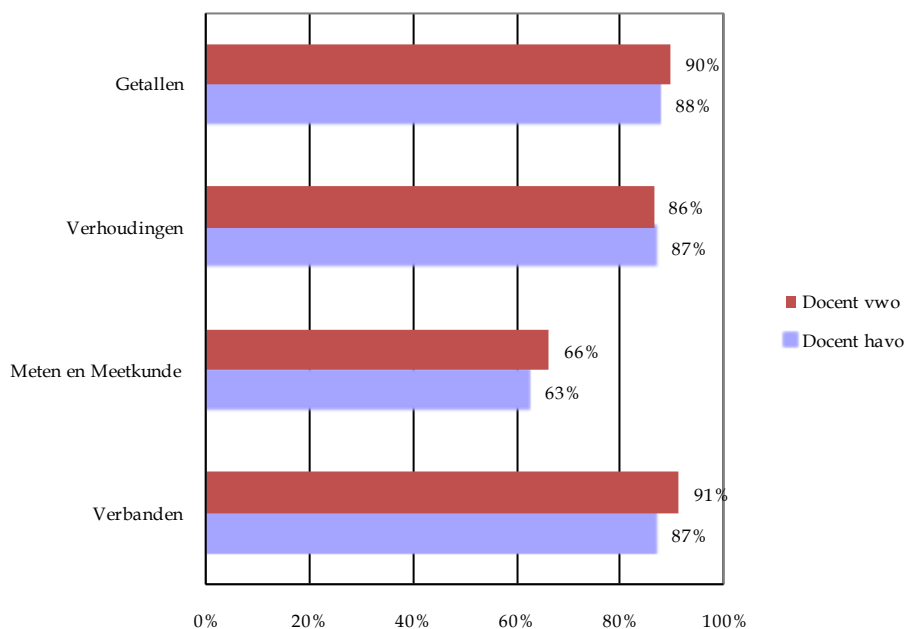
- % behoefte aan versterking didactische vaardigheden -

Voor ieder van de vier onderscheiden domeinen op het gebied van rekenen geldt dat circa een kwart van de docenten (havo en vwo) aangeeft behoefte te hebben aan versterking van de didactische vaardigheden om rekenen binnen het eigen onderwijsprogramma verantwoord te kunnen verzorgen.

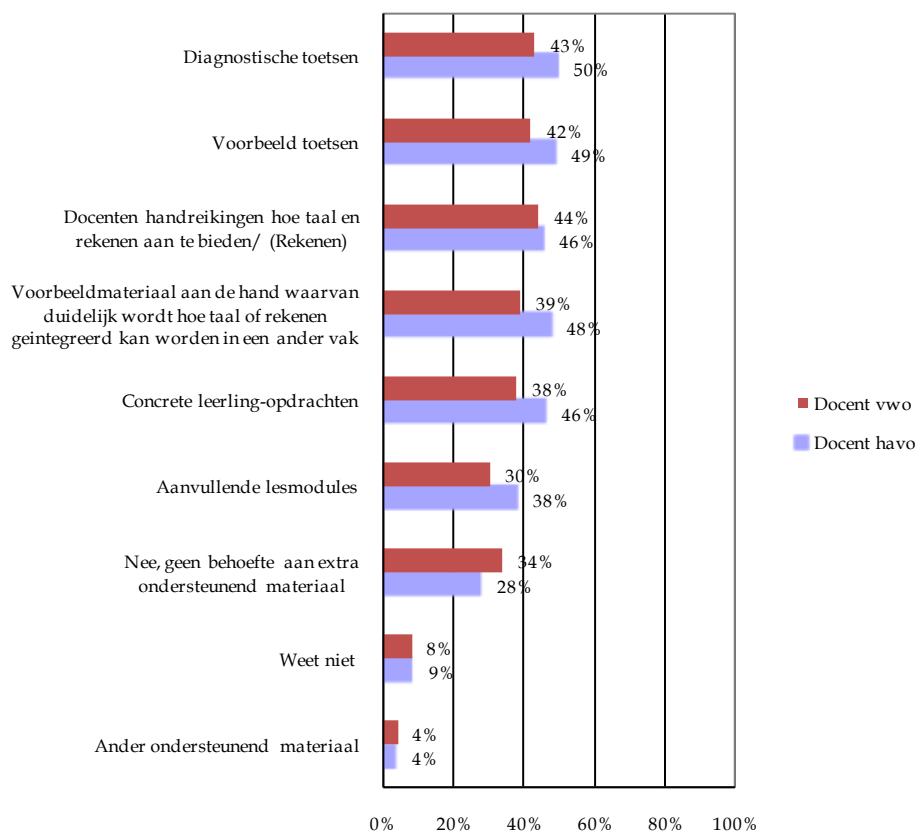
Aan welke domeinen voor rekenen verwacht u onderdelen uit uw eigen onderwijsprogramma te kunnen koppelen?

- % Ja -

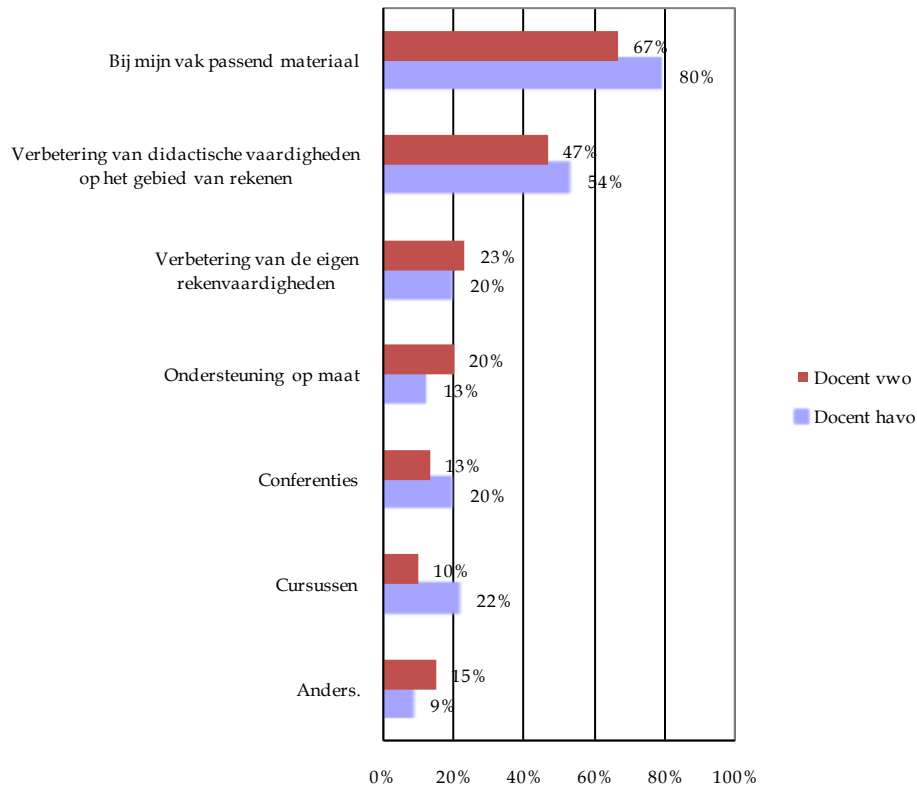
De meerderheid van de docenten (havo en vwo) verwacht onderdelen uit het eigen onderwijsprogramma te kunnen koppelen aan de vier onderscheiden rekendomeinen. Het minst verwachten docenten (havo 63%; vwo 66%) het domein 'Meten en Meetkunde' te kunnen koppelen aan het onderwijsprogramma.

Heeft u, naar aanleiding van de wet Referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen, behoefte aan (extra) ondersteunend materiaal voor uzelf en/of voor leerlingen?
- Rekenen (% Ja) -

Docenten havo een wat grotere behoefte aan (extra) ondersteunend materiaal op het gebied van rekenen dan docenten vwo. Er lijkt geen uitgesproken behoefte aan een bepaald soort ondersteunend materiaal onder de docenten.

Waar bestaat uw behoefte uit? Meerdere antwoorden mogelijk
- Rekenen (% Ja) -

De docenten die hebben aangegeven behoefte te hebben aan na- en/of bijscholing, hebben we vervolgens gevraagd waar hun behoefte uit bestaat. De meeste docenten geven aan behoefte te hebben aan bij het eigen vak passend materiaal (havo 80%; vwo 67%) en verbetering van de didactische vaardigheden op het gebied van rekenen (havo 54%; vwo 47%). Aan conferenties en cursussen hebben de docenten het minst behoefte.

De door docenten genoemde ‘andere’ behoeften kunnen als volgt worden samengevat:

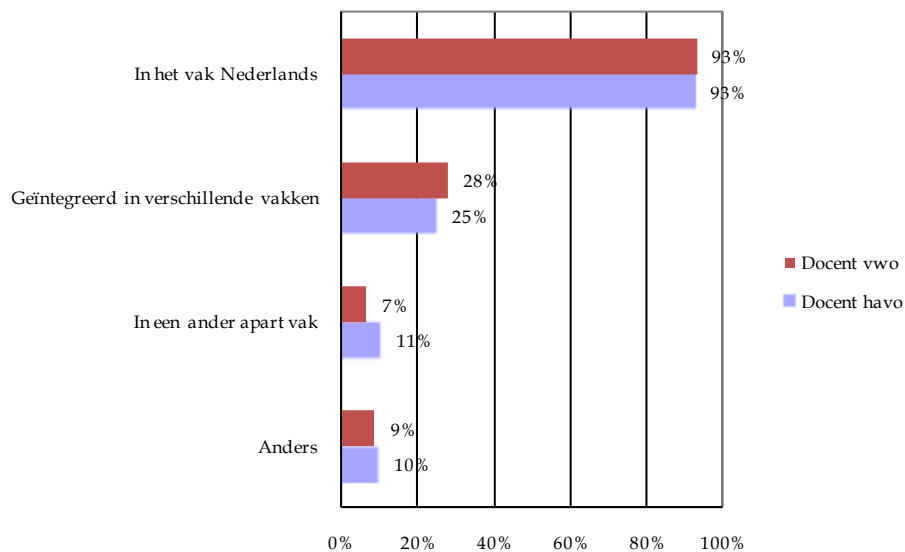
- Concrete voorbeelden van het niveau;
- Digitale leeromgeving met toetsen;
- Goede onderlinge afstemming voor effectieve bijdrage binnen verschillende vakken.

Voor een volledig overzicht van de genoemde ‘andere’ behoeften wordt verwezen naar de bijlage.

5.5 Het huidige aanbod van taal- en rekenonderwijs

5.5.1 Taalonderwijs

Hoe wordt het **taalonderwijs** momenteel op uw school in havo of vwo aangeboden? *Meerdere antwoorden mogelijk*

Een ruime meerderheid van de docenten geeft aan dat op hun school het taalonderwijs wordt aangeboden in het vak Nederlands.

Voor de leidinggevenden, die alleen de keuze uit de antwoordcategorieën 'In het vak Nederlands' en 'Geïntegreerd in verschillende vakken' hadden, geldt ook dat een ruime meerderheid (havo 85%, vwo 91%) aangeeft dat op hun school het taalonderwijs wordt aangeboden in het vak Nederlands.

De andere aparte vakken die door docenten worden genoemd kunnen als volgt worden samengevat:

- Extra les taal.
- Vreemde talen.

De door docenten genoemde andere wijzen waarop het taalonderwijs wordt aangeboden kunnen als volgt worden samengevat:

- Extra lessen Nederlands;
- Moderne vreemde talen.

Voor een volledig overzicht van de andere vakken en wijzen waarop het taalonderwijs wordt aangeboden wordt verwezen naar de bijlagen.

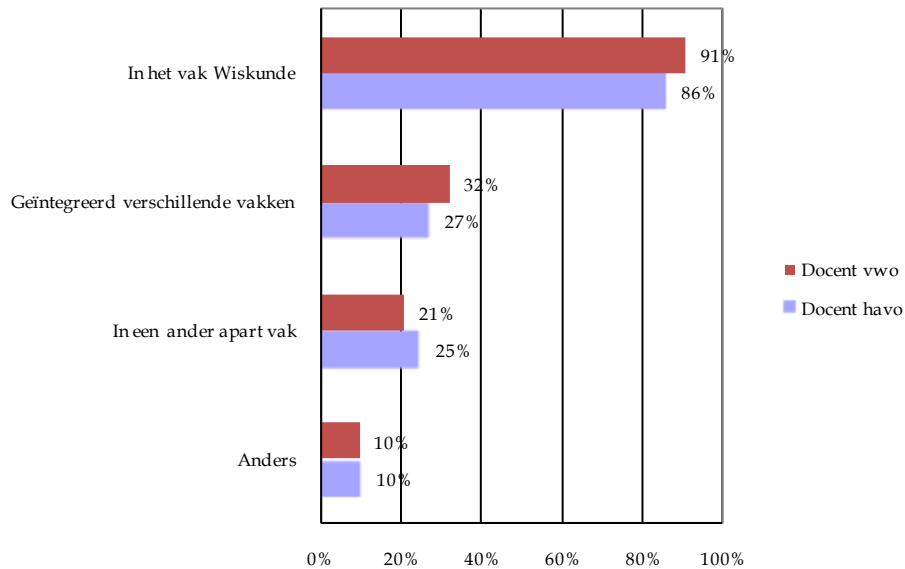
Vervolgens hebben we gevraagd in welke vakken het taalonderwijs met name wordt geïntegreerd. De door leidinggevenden genoemde vakken kunnen als volgt worden samengevat:

- Taalvakken;
- Zaakvakken;
- Bij alle vakken (waar geschreven wordt).

Voor een volledig overzicht van de genoemde vakken wordt verwezen naar de bijlagen.

5.5.2 Rekenonderwijs

Hoe wordt het rekenonderwijs momenteel op uw school in het havo of vwo aangeboden? *Meerdere antwoorden mogelijk*

Een ruime meerderheid van de docenten geeft aan dat op hun school het rekenonderwijs wordt aangeboden in het vak Wiskunde.

Voor de leidinggevendenden, die alleen de keuze uit de antwoordcategorieën 'In het vak Wiskunde' en 'Geïntegreerd in verschillende vakken' hadden, geldt ook dat een ruime meerderheid (havo 81%, vwo 81%) aangeeft dat op hun school het rekenonderwijs wordt aangeboden in het vak Wiskunde.

De andere aparte vakken die door docenten worden genoemd kunnen als volgt worden samengevat:

- Economie;
- Rekenen.

De door docenten genoemde andere wijzen waarop het rekenonderwijs wordt aangeboden kunnen als volgt worden samengevat:

- Extra (reken)lessen;
- Exacte vakken/ Bètavakken.

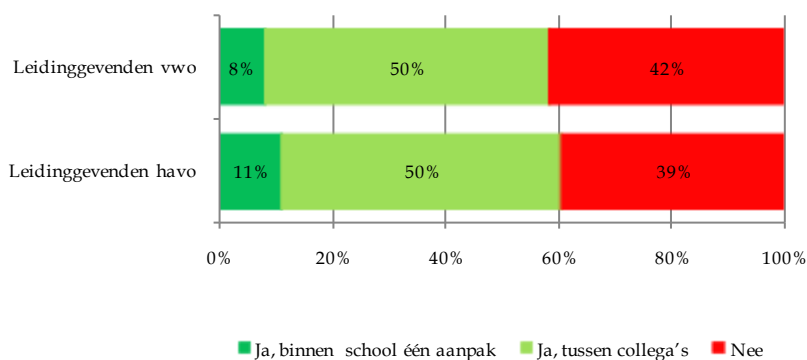
Voor een volledig overzicht van de andere vakken en wijzen waarop het rekenonderwijs wordt aangeboden wordt verwezen naar de bijlagen.

Vervolgens hebben we gevraagd in welke vakken het rekenonderwijs met name wordt geïntegreerd. De door leidinggevendenden genoemde vakken kunnen als volgt worden samengevat:

- Wiskunde;
- Scheikunde;
- Natuurkunde;
- Economie;
- Biologie;
- Aardrijkskunde.

Voor een volledig overzicht van de genoemde vakken wordt verwezen naar de bijlagen.

Is er tussen vakken afstemming over de wijze waarop rekenen wordt aangeboden (bijv. één didactiek, één remediërende aanpak)?

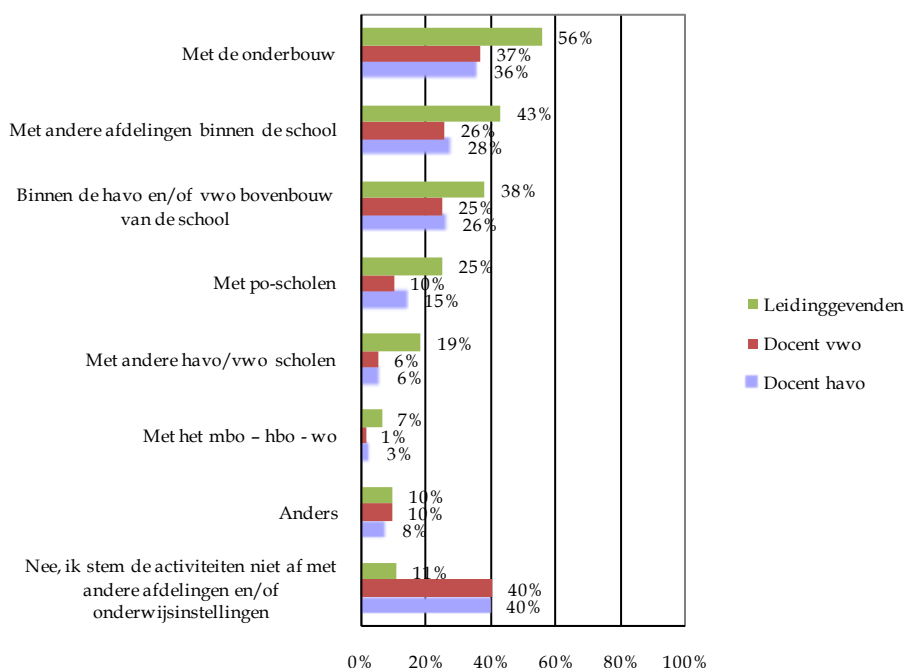
We hebben leidinggevenden op het havo en vwo gevraagd of er tussen vakken afstemming is over de wijze waarop rekenen wordt aangeboden.

Circa tweevijfde van de leidinggevenden (havo 39%; vwo 42%) geeft aan dat op hun school geen sprake is van afstemming tussen vakken over de wijze waarop rekenen wordt aangeboden. Op de scholen waar er wel sprake is van afstemming tussen vakken vindt deze afstemming het meest plaats tussen collega's.

5.6 Gevoerd beleid en toekomstig beleid betreffende de invoering van de referentieniveaus

5.6.1 Tot nu toe genomen maatregelen

Stemt uw school/uw team de activiteiten die zij wat betreft de invoering van de referentieniveaus taal en rekenen onderneemt met andere afdelingen op uw school en/of andere onderwijsinstellingen? En zo ja, met welke afdelingen en/of onderwijsinstelling

Eén op de tien leidinggevend (11%), tweevijfde van de docenten havo (40%) en vwo (40%) geeft aan dat hun school activiteiten met betrekking tot de invoering van de referentieniveaus niet afstemt met andere afdelingen en/of onderwijsinstellingen.

Op scholen waar de activiteiten wel worden afgestemd vindt deze afstemming volgens leidinggevend en docenten het meest plaats met de onderbouw.

De door leidinggevend genoemde 'andere' instellingen waarmee activiteiten worden afgestemd kunnen als volgt worden samengevat:

- Binnen de secties;
- Met overige locaties van de school, dus schoolbreed;
- Op conferenties en studiedagen met andere scholen;
- Scholingsbijeenkomsten;

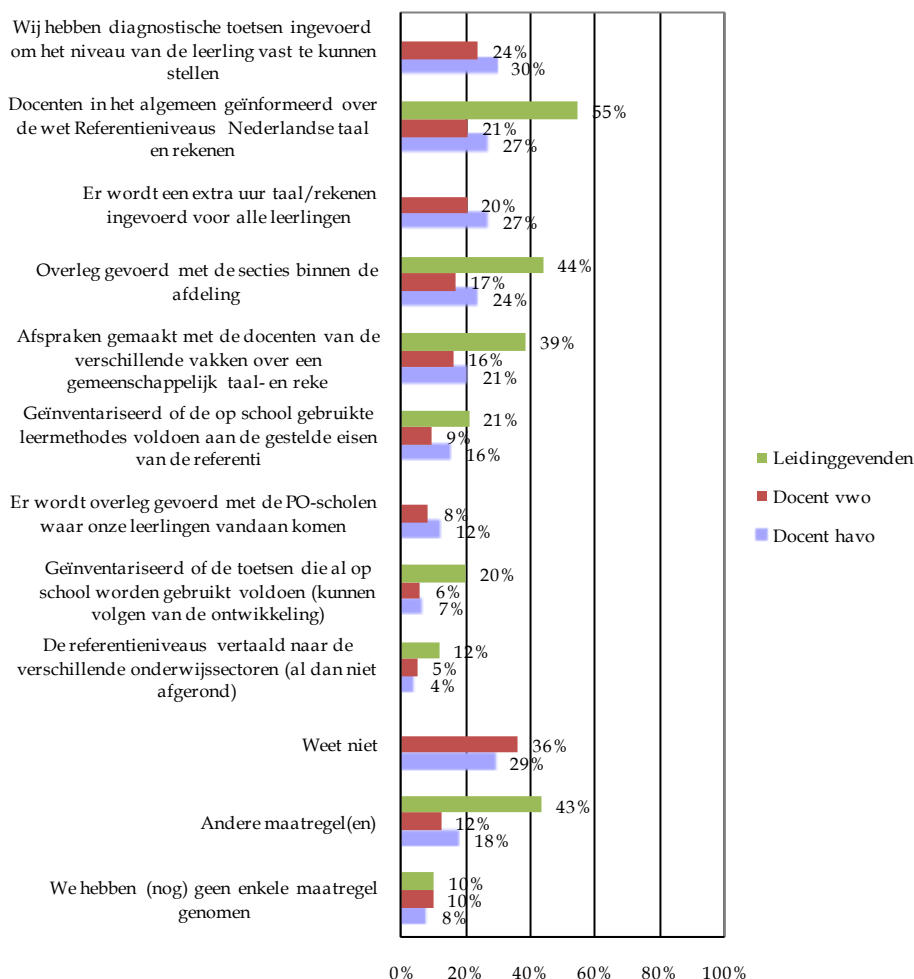
- Via po-vo overleg.

De door docenten genoemde 'andere' instellingen waarmee activiteiten worden afgestemd kunnen als volgt worden samengevat:

- Op het moment is er geen afstemming/ wordt aan gewerkt/ zijn we nog mee bezig.

Voor een volledig overzicht van de door leidinggevend en docenten genoemde 'andere' instellingen waarmee activiteiten worden afgestemd wordt verwezen naar de bijlagen.

Welke maatregel(en) heeft uw school tot nu toe genomen met het oog op de invoering van de wet Referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen? Meerdere antwoorden mogelijk

Eén op de tien leidinggevend en één op de tien docenten (havo 8%; vwo 10%) geeft aan dat op hun school (nog) geen enkele maatregel is genomen met betrekking tot de invoering van de wet Referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen.

De door leidinggevend en docenten meest genoemde maatregelen die op hun school zijn genomen betreffen het in het algemeen informeren van de docenten over de wet Referentieniveaus en het invoeren van diagnostische toetsen om het niveau van de leerlingen vast te kunnen stellen. De minst genoemde maatregel betreft het vertalen van de referentieniveaus naar de verschillende onderwijssectoren. Opvallend zijn de relatief grote groepen docenten havo (29%) en docenten vwo (36%) die aangeven niet te weten of de school al maatregelen heeft genomen.

De door leidinggevenden genoemde 'andere' maatregelen kunnen als volgt worden samengevat:

- Aanstellen van een coördinator/ werkgroep;
- Toetsen afnemen/ voorbereiden;
- Extra lessen ingeroosterd.

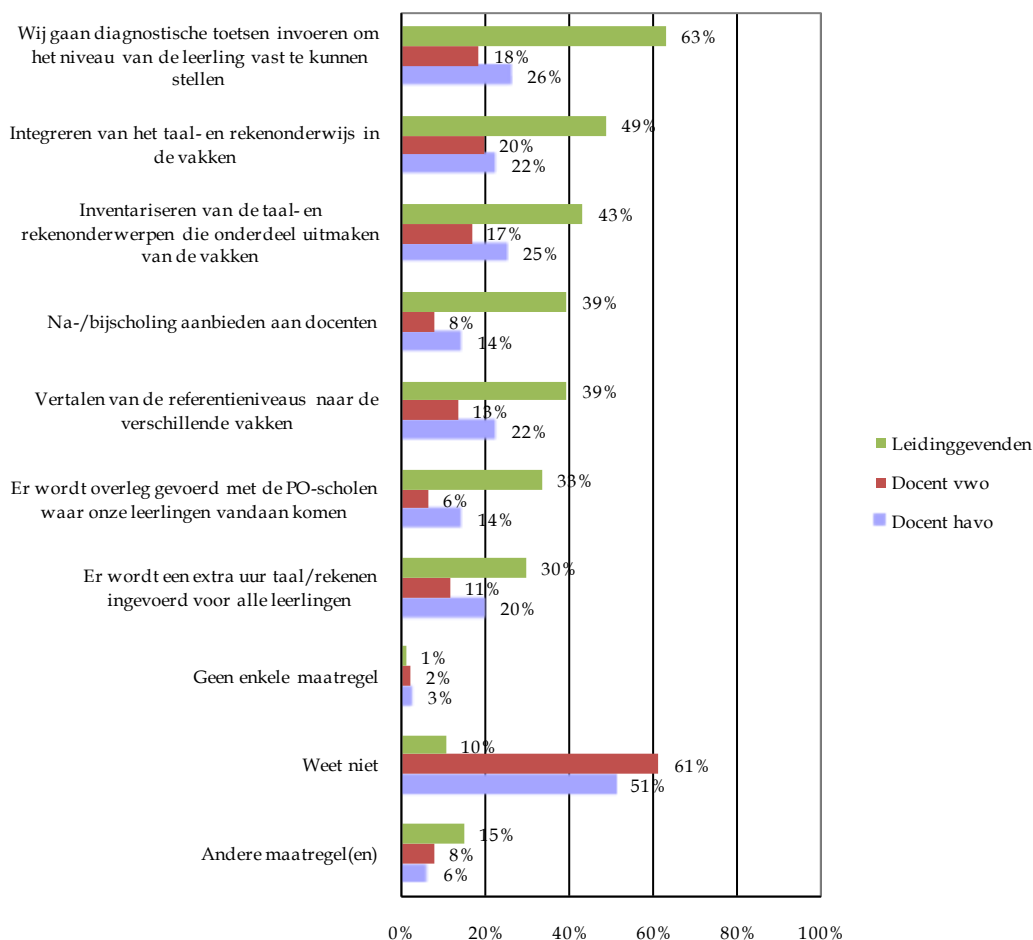
De door docenten genoemde 'andere' maatregelen kunnen als volgt worden samengevat:

- Extra toets(en);
- Een coördinator/ commissie benoemd die beleid uitzet.

Voor een volledig overzicht van de door leidinggevenden en docenten genoemde 'andere' maatregelen wordt verwezen naar de bijlagen.

5.6.2 Toekomstige maatregelen

Welke maatregelen gaat de school tussen nu en twee jaar nemen om zich voor te bereiden op de invoering van de referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen? *Meerdere antwoorden mogelijk*

Vervolgens hebben we de leidinggevenden en de docenten gevraagd welke maatregelen de school tussen nu en twee jaar gaat nemen.

De door leidinggevenden meest genoemde maatregel betreft het invoeren van diagnostische toetsen om het niveau van de leerling te kunnen vaststellen. De maatregelen die het meest door de docenten worden genoemd betreffen het invoeren van diagnostische toetsen om het niveau van de leerling te kunnen vaststellen (havo 26%) en het integreren van het taal- en rekenonderwijs in de vakken (vwo 20%).

Circa de helft van de docenten havo (51%) en ruim de helft van de docenten vwo (61%) geeft aan niet te weten welke maatregel(en) tussen nu en twee jaar worden genomen om zich voor te bereiden op de invoering van de referentieniveaus.

De door leidinggevenden genoemde 'andere' maatregelen kunnen als volgt worden samengevat:

- Extra lessen taal en/of rekenen.

De door docenten genoemde 'andere' maatregelen kunnen als volgt worden samengevat:

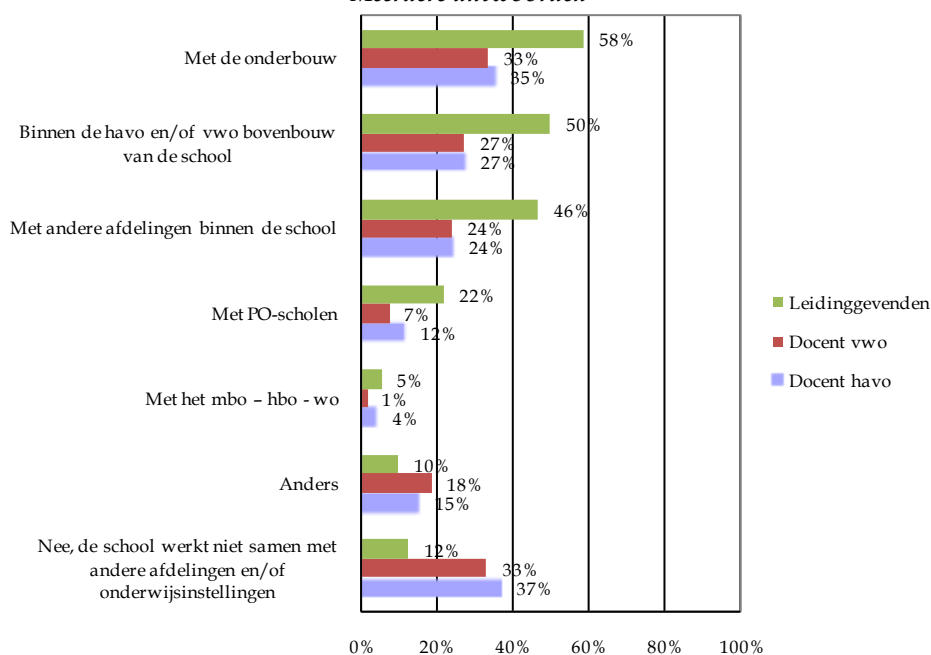
- Oprichten van een werkgroep taal en rekenen;
- Begeleiding op maat aanbieden taal/rekenen;
- Invoeren extra uur voor taal en rekenen;
- Invoeren taal- en rekenbeleid;
- Nog in ontwikkeling;
- Steunuren voor leerlingen die extra begeleiding behoeven.

Voor een volledig overzicht van de door leidinggevenden en docenten genoemde 'andere' maatregelen wordt verwezen naar de bijlagen .

5.6.3 Samenwerking

Werkt u wat betreft de invoering van de referentieniveaus taal en rekenen in het vo samen met andere afdelingen op uw school en/of andere onderwijsinstellingen? En zo ja, met welke afdelingen en/of onderwijsinstellingen werkt u samen?

Meerdere antwoorden

Circa één op de acht leidinggevend(en) (12%) en één derde van de docenten (havo 37%; vwo 33%) geeft aan dat hun school niet samenwerkt met andere afdelingen en/of onderwijsinstellingen wat betreft de invoering van de referentieniveaus taal en rekenen.

Door leidinggevend(en) en docenten (havo en vwo) wordt de onderbouw het meest genoemd als samenwerkingspartner.

De door leidinggevend(en) genoemde 'andere' instellingen waarmee wordt samengewerkt kunnen als volgt worden samengevat:

- Alle afdelingen van de school;
- Andere vo scholen;
- Binnen de secties;
- Met ander havo vwo scholen binnen dezelfde bestuursorganisatie;
- Met enkele po scholen;
- Overkoepelend regionaal overleg met vo en po scholen.

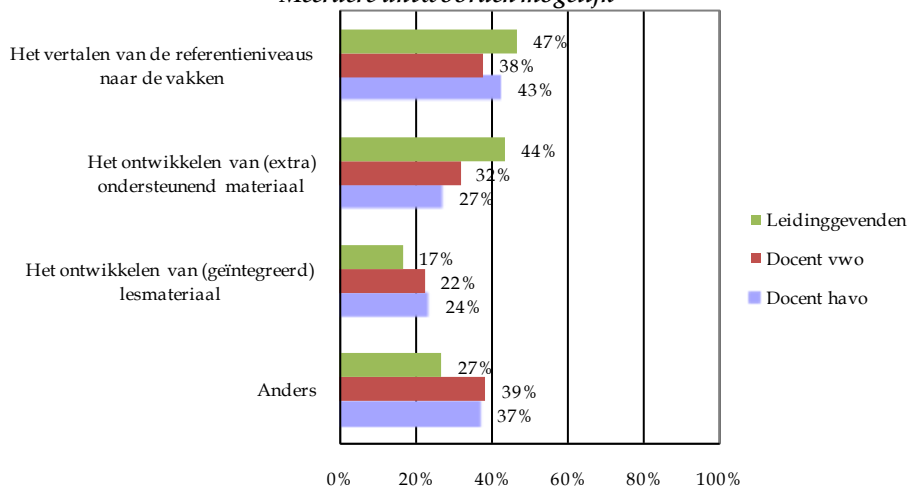
De door docenten genoemde 'andere' instellingen waarmee wordt samengewerkt kunnen als volgt worden samengevat:

- Andere vo scholen;
- Binnen POVO-overleg;
- Buitenschools netwerk;
- Nog in ontwikkeling.

Voor een volledig overzicht van de door leidinggevenden en docenten genoemde 'andere' instellingen waarmee wordt samengewerkt wordt verwezen naar de bijlagen.

Waaruit bestaat de samenwerking met de andere afdelingen op uw school en/of andere onderwijsinstellingen?

Meerdere antwoorden mogelijk

Leidinggeevenden en docenten die hebben aangegeven dat hun school met andere afdelingen en/of onderwijsinstellingen samenwerkt wat betreft de invoering van de referentieniveaus taal en rekenen, hebben we vervolgens gevraagd waaruit de samenwerking bestaat.

Leidinggeevenden en docenten noemen het meest het vertalen van de referentieniveaus naar de vakken, het minst genoemd wordt het ontwikkelen van geïntegreerd lesmateriaal.

De door leidinggeevenden genoemde 'andere' activiteiten waarin wordt samengewerkt kunnen als volgt worden samengevat:

- Afstemmen van beleid;

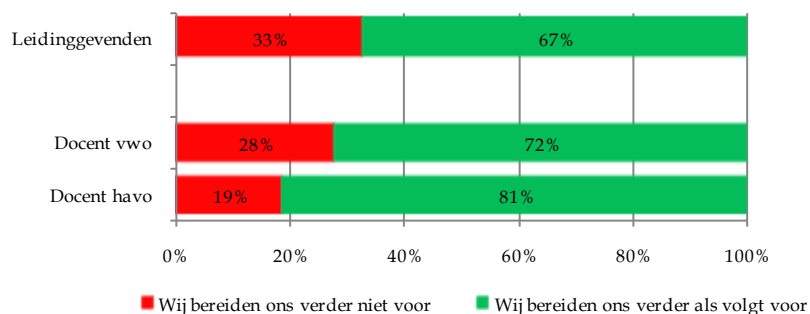
De door docenten genoemde 'andere' activiteiten waarin wordt samengewerkt kunnen als volgt worden samengevat:

- Toetsing;
- Ontwikkelen van beleid.

Voor een volledig overzicht van door leidinggeevenden en docenten genoemde 'andere' activiteiten waarin wordt samengewerkt wordt verwezen naar de bijlagen.

5.6.4 Overige voorbereidingen

Hoe bereidt uw school zich verder nog voor op de invoering van de referentieniveaus taal en rekenen?

Tot slot hebben we de leidinggevenden en de docenten gevraagd hoe hun school zich nog verder voorbereidt op de invoering van de referentieniveaus taal en rekenen.

Circa tweederde van de docenten (havo 65%, vwo 67%) geeft aan niet te weten hoe de school zich verder voorbereidt op de invoering van de referentieniveaus. Deze docenten zijn in bovenstaande grafiek niet opgenomen.

Circa één derde van de leidinggevenden (33%), één vijfde van de docenten havo (19%) en een kwart van de docenten vwo (28%) geeft aan dat hun school zich verder niet voorbereidt.

De door leidinggevenden genoemde voorbereidingen kunnen als volgt worden samengevat:

- Met een coördinator/ werkgroep;
- Informatie bijhouden;
- Het afnemen van diagnostische toetsen;
- Regelmatig overleg.

De door docenten genoemde voorbereidingen kunnen als volgt worden samengevat:

- Aanstellen ontwikkelingsteam/ commissie/ coördinator
- Het afnemen van extra toetsen

Voor een volledig overzicht van de door leidinggevenden en docenten genoemde voorbereidingen wordt verwezen naar de bijlagen.

5.7 Onderscheid docenten: α -, β - en γ -vakken

In onderstaande tabel worden de onderzoeksbevindingen voor docenten havo en vwo beschreven, uitgesplitst naar drie clusters van vakken (α -, β - en γ -vakken). Alleen significante verschillen tussen groepen docenten worden beschreven.

Docenten havo en vwo	Verschillen docenten α -, β - en γ -vakken
Bekend met invoering Referentieniveaus Commissie Meijerink	γ vaker niet bekend met invoering
Inhoudelijke bekendheid invoering referentieniveaus	γ vaker niet inhoudelijk bekend
Houding tegenover invoering referentieniveaus	
Tevredenheid informatie regelgeving invoering referentieniveaus	γ minder tevreden
Realisme eindniveau taal	β minder vaak reëel -havo β minder vaak reëel -vwo
Realisme eindniveau rekenen	α minder vaak reëel -havo α minder vaak reëel -vwo
Ziet u het als taak taal te onderwijzen	α vaker ja -havo α vaker ja - vwo
Ziet u het als taak rekenen te onderwijzen	β vaker ja -havo β vaker ja - vwo
Voldoende vaardigheden om rekenen in eigen onderwijsprogramma te verzorgen	α minder vaak voldoende vaardigheden op alle 4 rekendomeinen
Behoefte versterking eigen vaardigheden rekenen	β vaker geen behoefte domeinen Verhoudingen en Meten en Meetkunde α vaker behoefte domein Verbanden
Voldoende vaardigheden om taal in eigen onderwijsprogramma te verzorgen	β minder vaak voldoende vaardigheden alle taaldomeinen
Behoefte versterking eigen vaardigheden taal	β vaker behoefte domeinen Schrijfvaardigheid en Begrippen/concepten en taalverzorging
Behoefte versterking didactische vaardigheden taal	β vaker behoefte domein Begrippen/concepten en taalverzorging
Koppeling taaldomeinen aan eigen onderwijsprogramma	β vaker geen koppeling met alle taaldomeinen
Koppeling rekendomeinen aan eigen onderwijsprogramma	β vaker koppeling met alle rekendomeinen
Behoefte extra ondersteunend materiaal voor leerling/docent: taal	α vaker behoefte extra materiaal γ vaker geen behoefte extra materiaal
Behoefte extra ondersteunend materiaal voor leerling/docent: rekenen	β vaker behoefte extra materiaal

Docenten (vervolg)	Verschillen docenten α -, β - en γ -vakken
Is er voldoende ondersteunend lesmateriaal: taal	β minder vaak ja, voldoende materiaal – havo α vaker ja, voldoende materiaal – vwo
Is er voldoende ondersteunend lesmateriaal: rekenen	α vaker weet niet – havo α vaker weet niet – vwo
Voorzien knelpunten invoering referentieniveaus	γ minder vaak knelpunten
Hoe taalonderwijs op school aangeboden	β minder vaak In het vak Nederlands - vwo
Hoe rekenonderwijs op school aangeboden	α vaker niet In het vak Wiskunde – vwo
Maatregelen tot nu toe genomen	γ vaker weet niet α minder vaak Extra uur taal/rekenen
Maatregelen te nemen tussen nu en twee jaar	β vaker Integreren van het taal-rekenonderwijs in de vakken α minder vaak Extra uur taal/rekenen invoeren γ vaker diagnostische toetsen invoeren en weet niet en minder vaak na- bijscholing aanbieden